

İnsanlığa Yönelik Tehditler Bağlamında SAĞLIK – HUKUK İLİŞKİSİ

“İkra' bismi rabbikelleziy halak
Halekal'insane min 'alak”

Yaratan Rabbinin adıyla oku!

İnsanı bir kan pıhtısından(aleka) yarattı!

GİRİŞ

Her ülkede olduğu gibi bizde de işleyen bir hukuk ve sağlık sistemi vardır. Son yıllarda sağlık alanında diğer ülkelere nazaran oldukça olumlu gelişmeler yaşanmakta. Modern hastaneler, ücretsiz sağlık hizmetleri, hekimlerimizin ve sağlık çalışanlarının özverili çalışmaları kayda değerdir. Hukuk alanında da özellikle siyasilerin gözüyle kayda değer gelişmeler yaşandığı da iddia edilmektedir. Eksik gedik bırakmadan her alanda yasa değişikliklerinin yapıldığı da bir vakıadır. Hatta Enver Paşa'nın dediği gibi, “*yok kanun, yap kanun*” deyişi kuvveden fiile geçmiştir. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere rağmen ülkemizde hukuk ve sağlık sisteminden şikâyet etmeyen çok azdır. Tüm bu gelişmelere rağmen sağlık ve hukuk alanında insanımızı mutlu edecek sonuçlara yeteri kadar ulaşamamaktayız. O halde bir yerlerde bir şeyler eksik kalıyor diyebiliriz. Bunca özveriye rağmen sağlık ve hukuk alanında istenilen sonuçlara ulaşamamanın nedenleri üzerinde düşünmeye ve çözüm önerileri aramaya davet eden TABİP-SEN'in üstlendiği işbu SAĞLIK ŞURASI, sağlık-hukuk ilişkisi üzerine yeniden okumalar yapma imkânı sundu.^(*)

Hukukçu olmamız ve sağlıkla ilgili gerek şahsi gerekse toplumsal duyarlılığımız, konuyu sadece sağlık veya sadece hukuk yönünden ele almanın kadük kalacağı düşüncesini getirdi. Zira tebliğimizde de ifade edeceğimiz gibi insan olarak hem bireysel hem de toplumsal özelliklerimiz var. Özellikle de sağlık ve hukuk alanında insanlığa yönelmiş tehditler, konuya toplumsal yönden bakmayı zorunlu kılıyor. Zira tehditler ve tehdit algıları bireyleri etkilediği kadar toplumları da etkiliyor, bireysel ve toplumsal sonuçlar doğurabiliyor.

Peki nedir tehdit ve tehdit algısı?

(*) Bu Tebliğ 28 – 29 Ocak 2023'te İstanbul Cevahir Otel'de TABİP-SEN'in düzenlediği SAĞLIK ŞURASI'nda SAĞLIKTA ŞİDDETT masasında sunulmuştur.

Sosyal yaşamda geniş yer kaplayan tehdit, düşmanca niyetleri olan “öteki” üzerinden tanımlanır ve tehlikeli bir durumun varlığına işaret eder. Tehdit algısı ise tehlikeli bir durumun farkında olma halidir. Başta bireyin varlığına olmak üzere sosyal, siyasal ve ekonomik hedeflerine yönelik düşmanca niyetli tüm müdahaleler bireyde tehdit algısının yükselmesine neden olabilir. Tehdit algısı yükselen birey, tehdidi bertaraf etmeye ve kendini güven altına almaya yönelik eylemlerde bulunur. Bireysel seviyede ortaya çıkan tehdit algısı benzer şekilde kurumsal seviyede de ortaya çıkabilir. Toplumsal kurumlar, üstlendikleri fonksiyonlarla toplumsal yapıyı düzenleyen ve dengeleyen mekanizmalardır. Kurumların karar verici statülerinde bulunan aktörler, toplumsal dengeyi bozacak ve kurumların işlevlerini yerine getirmesini engelleyecek her türlü kişi, olay veya yapıyı bir tehdit olarak algılayabilirler.¹

Tehdit ve tehdit algısı kavramlarının sınırlarını çizmek güçtür. Çünkü bu kavramlar sosyal yaşam içerisindeki ikili ilişkilerden, uluslararası alandaki devletlerarası ilişkilere varıncaya kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. (...) Düşmanca niyetleri olan “öteki” üzerinden tanımlanan tehdit, gerçekte var olan tehlikeli bir durumun varlığına işaret etmektedir. Tehdit algısı ise söz konusu tehlikeli durumun farkında olma halidir.²

İnsanlığa yönelik tehditleri araştırdığımızda görülen odur ki seküler düşünce üretimi planlar, projeler, küresel aktörlerin bazı çalışmaları, bir yandan insanlığın yararına teknolojik gelişmeleri ifade ederken diğer yandan kimi art niyetlilerce insanlığın mahvına sebebiyet verdiğini de görebiliyoruz. Tebliğimizin ilerleyen bölümlerinde araştırdığımız, insanlığa yönelik tehditler olarak kavramlaştırdığımız olayları ve projeleri, düşmanca tehdit olarak ifade etmekte sakınca görmediğimiz gibi bunun bir farkındalığı da oluşturacağı kanaatindeyiz.

Özellikle son zamanlarda şiddet ve şiddetin önemli bileşeni olan bağımlılıklar, yine son dönemlerde İstanbul Sözleşmesinin onayı ve 10 yıl boyunca uygulanması ve nihayet feshedilmesi sürecinde gündeme gelen toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsel tercih/yönelim, Queer çatı teori, LGBT aktivizmi vb. olgular ve gelişmeler, insanlığa yönelik tehditler bağlamında toplumumuzda önemli bir farkındalık oluşturmuştur. Bu farkındalıkla birlikte İstanbul Sözleşmesi ve içeriğindeki yaradılışa karşı bu kavramsallaştırmalar ve uygulamalara karşı bir tehdit algısından bahsedilir olmuştur. Buradan hareketle SAĞLIK ŞURASI Sempozyumunun konusu olan

---

¹ Ersoy Özmen ALKAN, *Tehdit Algısının Toplumsal Değişmeye Etkisi (Doktora Tezi)*, <http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11616/18240/Tez%20Dosyas%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

² Ersoy Özmen ALKAN, a.g.m.

SAĞLIKTA ŞİDDET'i işlerken tüm bu tehdit ve tehdit algılarını Tebliğimizin konusu yapma ihtiyacı doğmuştur.

Bu Tebliğimizde sağlık-hukuk ilişkisinde tehdit kavramını —yukarıdaki anlamda farkındalığından yola çıkarak— insanlığa yönelik tehditler bağlamında ele alıp, sağlık ve hukuk bakımından sıralı / önemli başlıklarda incelemek gerekti.

Sözkonusu başlıklar önem sırasıyla;

- insanın yaradılışı ve özellikleri itibariyle insan — sağlık — hukuk ilişkisi,
- her olayın hukuki sonuç doğuracağı gerçeğinden hareketle sağlık — hukuk ilişkisi,
- insanı anlam/landırm/aya can / ruh veren insan düşüncesinin oluşumu,
- her tür sağlık ve hukuk işlevinin bilimselliği dikkate alınarak bilim ve hukuk ilişkisi,
- bireylerin her dönemde muhatap olduğu şiddetin en önemli unsurunun / bileşeninin bağımlılıklar olması nedeniyle bağımlılaştırma fiilinin köleleştirme sonucunu doğurduğu dikkate alınarak bağımlılaştırma / Köleleştirme — insanlık suçu / hukuk ilişkisi,
- insana / insanlığa yönelik tehditler bağlamında kitlesel ifsad ve imha yöntemleri,
- bu yöntemlerin oluşturduğu, insanlığa karşı suçlar kategorisini ve bunların insan ve toplum sağlığı ile ilişkisi,
- şiddeti her zaman somut olarak beklemediğimiz ancak gelişimi ve sonuçları itibariyle farkına varabildiğimizden insan – insan ilişkilerinde şiddet,
- nihayet hekime şiddet konusu ve çözüm önerilerimiz, tebliğimizin başlıklarını oluşturdu.

Ülkemizde sağlık - hukuk ilişkisinin neredeyse sadece Malpraktis davaları ve sağlık çalışanlarına şiddet olayları/davaları sadedinde kaldığı değerlendirildiğinde, Tebliğimizin başlıklarının önem kazanacağına, konunun çok sayıda hekim ve hukukçunun ortak çalışmaları ile ileride zenginleştirileceğine inancımızı yinelerken, Sempozyumun hayırlara vesile olmasını diliyorum.

İNSAN, HEKİM – HASTA İLİŞKİSİ

İnsan ve Hekim – Hasta İlişkileri

Tüm ilahi ve beşerî sistemlerin muhatabı insandır. Kur'an-ı Kerim de ilk ayetinde insanın oluşumunu anlatır. “*Yaratan Rabbinin adıyla oku! İnsanı bir kan pıhtısından(aleka) yarattı.*”

Aleka, ‘alaka’nın çoğuludur. Aleka da ilişki/işikiler anlamına kullanılan bir kelimedir. O halde insan ‘‘aleka’’dan, yani işikiler ağından yaratılmış diyebiliriz.³ İnsanın işikilerine bakınca, insanın insanla, tabiatla ve Yaratıcı ile işikilerini açıkça görebiliyoruz. Bir başka tespitimiz de bu üç işikinin et ve tırnak gibi birbiriyle uyumlu, biri diğlerinden ayrılmaz bir bütün olduklarıdır. Biri zedelendiğinde diğeri ikisi de zedeleniyor. İnsan olan hekim ve hasta arasındaki ilişki de insanın insan insanla ve bu üç işikisi kapsamında değerlendirilecektir. Tıp Etiği bilim dalı da bu ilişki üzerine tespit ve çözümler üretir.

Tanım olarak hekim, İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden kimseye denilmektedir. Aynı zamanda filozof, bilge kişi anlamına da gelmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi hekim, insanı ve tabiatını iyi tanıyan, işikilerini anlayabilen, bir nevi insan sarrafı anlamına da gelmektedir. Kural olarak hekimler insana yönelirken onun sadece bedenden ibaret olmadığını, bir ruh taşıdığına, hastanın da kendisi gibi bir insan olduğuna, tüm insanlar gibi tabiat ve Yaratıcı ile ilişkili olduğuna da bilincindedir.

Hekim hasta işikisinin temel amacı, hastanın ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmasıdır. Hasta-hekim işikisinde işikin hâkim tarafı hekimdir. Burada bir dengesizlik var gibi görünse de hastanın ihtiyaç ve beklentilerini hekimin karşılayacak olması ona güçlü bir konum kazandırmaktadır. Bu hâkim konum, hekimin hastasına gerekli ve yeterli bilgi vermesi, hastanın sorularına açık olması, endişelerini dile getirmesi için onu cesaretlendirmesiyle dengelenebilir. Tıp etiği ilkeleri, hekim hasta arasındaki işikide hastanın her durumda gözetilmesi gereken haklarını hekime sorumluluklar yükleyerek güvenceye almaktadır.⁴

Ülkemizde hasta hak ve yükümlülükleriyle ilgili bilgilendirme ve eğitimin zayıf olması, hasta ve yakınlarının kendi hakları hakkında bilgisizliğini, dolayısıyla kendi hak ve yükümlülüklerinin farkında olmadığını da göstermektedir.

Öte yandan, hekim haklarıyla ilgili olarak da Dünya Tabipler Birliğinin 1981’de yayınladığı Hasta Hakları Bildirgesi’nde her hastanın özgürce, dışarıdan müdahale edilmeksizin, klinik ve etik yargılarda bulunabilen hekimler tarafından bakılmaya hakkının olduğu yazılır. Bildirgede hasta haklarının gereklerinden biri olarak, **hekimin özgür biçimde** davranabilmesi şart

³ Alak Suresi. Elmalılı Hamdi YAZIR, *Hak Dini Kur’an Dili*.

⁴ Haluk TANRIVERDİ, Orhan AKOVA, Banu ÇEVİK, *Tıp Etiği Açısından Hekim Hakları*, https://www.researchgate.net/publication/322918588_Tip_Etigi_Acisindan_Hekim_Haklari-_Physician%27s_Rights_In_Terms_Of_Medical_Ethics

koşulmaktadır. Dolaylı da olsa burada hasta haklarına giden yollardan birinin “**hekimin özerkliği**”nden geçtiğinin altı çizilmektedir.⁵

Hitap eden ve hitap olunan, ilgilenen ve ilgilenilen insan olduğuna göre burada temel olarak “*İnsan düşüncesi nasıl oluşur?*” konusuna değinmek gerekiyor. Zira sağlıksız düşünce sistemi sağlıksız ilişkiler doğurur.

DÜŞÜNCENİN OLUŞUMU

Genel anlamda dünyada mevcut iki tür düşünce oluşumunun var olduğunu gözlemliyoruz: Seküler düşünce ve Müslüman düşüncesi. Seküler düşüncenin oluşumunda üç unsur var. Eşya/obje - beş duyu - akıl. Eşya/obje, beş duyu ve akıl, verili/vehbidir. Ancak seküler düşünce, bu unsurları verili olarak değil, tabiatın gerekliliği/kesbi olarak kabullenir. Seküler zihin, kâinatı laboratuvar olarak görür ve tedrici olarak anlar, yavaş yavaş tanır. Dolayısıyla kanuniyetleri bulurken tespit edebildiğimiz, önce Antik Çağ filozofları sonra kendine göre Aydınlanma Dönemi, Einstein, Newton, Kuantum Kuramı, Kök Hücreler, Evrim Kuramı, Radyoaktivite, İzafiyet Kuramı vb. süreçleridir. Yarın başka bir kuram veya izah gelecektir. Burada ilerlemeci bir tarih ve bilim anlayışı var. “Nereden doğuyor bunlar?” diye bakacak olursak, bildiğimiz ilk toplu medeniyet, Hint medeniyetidir. Bu medeniyetten iki tür açılım gelişmiş; maddeci panteizm ve ruhçu panteizm. Batı, maddeci panteizme ev sahipliği yapıyor. Antik Yunan’da sınıfsal yapı var, vatandaşlar ve plepler/köleler. Köleler, insan bile sayılmıyor. Seküler düşünce insanı kademeleştiriyor, sınıflandırıyor, ötekileştiriyor. Sonra Kilise geliyor. Kilise, Tanrı’nın yerine kendini koyuyor, dini kuralları koyuyor, ilahi dinden beşerî din üretiyor. Sonra Kilise içinden papazların itirazıyla doğal hukuk, Aydınlanma (!) ve beraberinde Hümanizm geliyor. Aydınlanma ve Hümanizm, insanı ve aklı tanrılaştırıyor.

Elbette ki burada tanrılaşan insan kendi insanı, öteki/ötekileştirdikleri değil. ‘Öteki anlayışı’, sınıflandırma ve ötekileştirme üzerinden yürüyor. Tanrılaştığı insan orada durmuyor çünkü ilerlemecilik var. Birtakım distopik eserlerinin tesiriyle Transhuman⁶ (Allah’ın yarattığını değiştirme) Çağ’a geçiliyor. Artık mesele, insan sevgisi veya insanın tanrılaşması değil, insanın

---

⁵ Haluk TANRIVERDİ, Orhan AKOVA, Banu ÇEVİK, a.g.m.

⁶ Transhümanizm Konusunda Bkz:
Ahmet DAĞ, *Transhümanizm İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü*, Elis Yayınları, Ankara 2020, 2. Baskı.
Ahmet DAĞ, *İnsansız Dünya TRANSHÜMANİZM*, Ketebe Yayınları, İst: 2020, 2. Baskı

ölümsüzlüğü ve başkalaşması oluyor.⁷ Sonra Posthüman⁸ Çağ'a geçiyor; cyborg, makine-insan vs. durmuyor, şimdi Metaverse⁹ çıktı, kâinat değiştiriyor. Küresel aktörler / sermaye, insanları 'öte evren' dedikleri sanal dünyada avatarları ile birlikte meşgul ediyor. Peki ne yapıyorlar orada? Değer satıyorlar. Vatikan'ı, Kâbe'yi, Fatih Camii'ni, Ayasofya'yı v.b. satıyor. Seküler düşünce ve insanın tanrılaşmasından da öteye giden mantık, her değeri satıyor. Yarın ne satacak? Arkadaşını, kardeşini, eşini, çocuklarını satacak. Maddi değeri olan her şey satılabilir, seküler zihin için. Çünkü kendi hariç her şey ötekidir. Amentüsü, para-güç ve libido.¹⁰

Batı'nın geldiği son aşamada insan hakları da anlamını yitirmektedir. Özellikle Posthüman Çağ'a geçildiği iddiasındaki düşüncesi, insan haklarının verili olmasından bahisle —ki biz buna vehbi/yaradılıştan verilen diyoruz— insanın kendini varlık içinde "imtiyazlı" bir konuma yerleştirmesini de kabullenmez, isyan eder. İnsan haklarının, en eski, en güçlü ve dolayısıyla değiştirilmesi en zor olan bir ayrımcılık türüne, 'türcülüğe' işaret ettiğini söyler. Türcülük, cinsiyetçilik ve ırkçılık gibi mücadele edilmesi gereken bir ayrımcılık şeklidir, derler.

Batı, son 500 yıldır kurmak için uğraştığı seküler düzende kayda değer adımlar atmışsa da yine de insanlığın kolektif bilinçaltındaki "Tanrı ve din" olgusu, evrenin ve insanın tanımlanmasında etkili olmaya devam etmiştir. İnsan hakları bildirgesi bu sebeple bugün hedef tahtasındadır. İnsan sonrası dönemin tasarımcıları için "insan hakları" kavramı, insan merkeziliği yansıtan ayrımcı bir kavramdır ve bundan kurtulunmalıdır. Popüler yazar Yuval Noah Harari'nin "Tüm insanlar eşit yaratılmıştır" diye başlayan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ni yerden yere vurmasının sebebi de budur.¹¹

Müslüman düşünce oluşumunda ise bu üç unsurun yanında sâbık mâlûmat diye dördüncü bir unsur var. Allah, "Biz Âdem'e isimleri öğrettik" buyuruyor. Ayrıca ve en önemlisi aklın, objeyi

⁷ "Transhümanizmin geçmişi bilinen en eski yazılı eser olan Gılgamış destanına dayanır. Gılgamış tanrılar gibi ölümsüz ve üstün olmak ister. Bu nedenle bir yolculuğa çıkar ve başından maceralar geçer. Gılgamış ölümsüzlük otunu bulur ama su içmek için durduğunda bir yılan bu otu ondan alarak yer. O nedenle yılan hem tıbbın sembolü olmuştur hem de yılanın uzun süre yaşaması bu mite yorulur". Ahmet ÖNKOL, *Transhümanizm Nedir?* | *Transhümanist Felsefe*, <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/transhumanizm/1232.pdf>

⁸ "Hümanist Descartes, insanı insan yapanın bedeni değil zihni olduğunu vurgular. Bu düşünce, posthumanizm'in bedenden kurtarılmış zihninin hala bir insan olduğu varsayımının temelindeki görüşle aynıdır. Abarırsak, posthumanizm, bir Neo-Descartes'çiliktir." Yalın ALPAY, *Posthumanizmin Soykütüğü ve Gelecek Projeksiyonu* (I) <https://www.politikyol.com/posthumanizmin-soykutugu-ve-gelecek-projeksiyonu-i/>

⁹ Metaverse, Türkçe dilinde Öte Evren anlamına gelmektedir. İnternetin yerini almaya aday olan bir teknolojidir. Bu teknoloji sayesinde gerçek hayatta yapılabilen birçok şey sanal gerçeklik ortamında yapılabilecektir. Yani Metaverse, sanal gerçeklik veya artırılmış gerçekliğin ta kendisidir. Yavuz ŞAHİN, *Metaverse Nedir?* <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/metaverse/1521.pdf>

¹⁰ Yusuf KAPLAN, *Metaverse: İnsanın Paralel Evren'de ve Paralel Ben'le Özgürlüğünü Yitirmesi*, <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/metaverse/1510.pdf>

¹¹ Mücahit GÜLTEKİN, *Son Ütopya: Posthümanizm*, <https://muhamrembalci.com/hukukdunyasi/transhumanizm/1969.pdf>

ve kainattaki olayları, gelişmeleri anlamlandırırken kendisine yol gösteren beşinci unsur olarak Hâdi / yol gösterici, teslim olunması gereken bir “vahiy” var. Kâinatı algılamada eksik olan beş duyumuzu ve aklımızı, gaybî bilgileri vererek, yaratılış amacına yönlendirerek tamamlıyor. Müslüman zihin, insanı sürekli aynı seviyede, eşref-i mahlûkat, yaratılanların en şerefli olarak görüyor. Eski Sağlık Bakanı Recep Akdağ, 2012 yılında 3. Uluslararası Tıp Öğrenci Kongresi’nde yaptığı konuşmada, hekimlik mesleğinde insani ilişkilerin önemine işaret ederek, “*Bu işin insani yanını yeniden daha yükseğe çıkarmak zorundayız, tüm bu teknoloji ya da teknik helezoni içinde insanı kaybetme riskiyle karşı karşıyayız, böyle olmasına müsaade etmemeliyiz. İnsan eşref-i mahlûkattır. Bu eşrefi mahlukata hizmet etme imkânı bulduysak ne mutlu bize*” diyerek hekim-insan/hasta ilişkisine anlamlı bir şekilde değinmişti.¹²

Gerçekten de İslâm’da insan hakları anlayışı, özellikle Ebû Hanife’nin yaklaşımı, tüm insanların eşit yaratıldığı ve eşit haklara sahip olduğu şeklindedir.

“Ebû Hanîfe ve takipçilerine göre, evrensel insan hakları, şarttan bağımsız olarak, evrensel anlamda tüm insanların dünyaya gelerek, insan olma şerefini kazanmasıyla sürekli ve eşit temelde sahip oldukları haklardır ve bu haklar hiçbir otorite tarafından çekip alınamaz. Ebû Hanîfe, âdemiyyet kavramını ismet kavramıyla ilişkilendirerek, bir âdemoğlu ya da bir insan olmanın, Müslüman veya gayrimüslim olduğuna bakılmaksızın, temel haklara sahip olmak için hukukî zemini oluşturduğunu savunmuştur (el-ismet bi’l-âdemiyye).¹³

Seküler düşünce, hümanist dönemde insanı değil, akli en üst değer olarak gördü fakat orada durmadı. Onu dönüştürdü, önce tanrılaştırdı, şimdi farklılaştırıyor, insanın farklılaşacağı iddiasını taşıyor, yürütüyor. “İnsan ortadan kalkıyor” diyor. Gerçekten de kalkıyor mu, hayır. Birileri bu düşünceleri yayararak dünyaya hâkim olmak istiyor. Küresel aktörler bunun böyle olmadığını gayet iyi biliyor. Ancak nüfusu azaltarak, büyük orandaysa iradelerine çökerek çok daha kolay sömürme yolları oluşturuyorlar. Dolayısıyla biz düşünce oluşumumuzun seküler düşünceden farklı olması gerektiğinin farkına vardığımızda tespitlerimiz, üretimlerimiz, insana yaklaşımımız gerek hukukçu gerekse sağlıkçı — hekim olarak farklı olacak. Kâinata uyumlu olacak; Allah’ın yarattığı kâinata ve kâinata takdir ettiği Sünnetullah’a yaklaşımlarımıza sınırlar çizdiği Hududullah’a uyumlu olacak sonuçlar üretebileceğiz. Müslüman düşüncenin insanlığı

¹² 3. Uluslararası Tıp Öğrenci Kongresi, <https://www.yenikadin.com/3-uluslararasi-tip-ogrenci-kongresi-3454864-haberi/>

¹³ Recep ŞENTÜRK, *İslam Ademiyetledir. İnsan Haklarına Fikhî Yaklaşımlar*, <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/insanhaklari/248.pdf>

mutluluğa götürececek çözümler üretmesi mümkün, oysa seküler düşüncenin çözümler üretmesi, tarihi gerçekliğine ve sürece baktığımızda mümkün görünmüyor. Batı seküler düşüncesi bugünkü noktaya gelmek, akli mutlaklaştırmak, insanı tanrılaştırmak orada da durmayıp makineleştirmek, ölümsüzlüğe/antianing ulaşmak, siborg insana dönüşmek, distopyalar üretmek, bilinçleri, zihinleri okumak, kopyalamak, klonlamak, insanın benzerini yapmayı düşünmek zordundaydı. Çünkü başka türlü düşünemezdi, başka türlü de yapamazdı ve yapamadı.

Bundan yaklaşık 400 yıl önce Rene Descartes, sadece evrenin değil, İnsanın da saat benzeri bir düzenekle çalıştığına vurgu yapmıştı. Psikoloji tarihinin önemli isimlerinden J. O. De La Mettrie de insanı anlattığı kitabına şu ismi vermişti: "İnsan, Bir Makine". De La Mettrie, bu kitapta insan denen bu makinenin aynen diğer makinelerde olduğu gibi yaylardan oluştuğunu belirtmiş ve şöyle demişti: "Bütün hayatı, hayvansal, doğal ve otomatik hareketler bu yayların eylemleriyle gerçekleşirler." Mettrie'nin kitabının yayımlanmasından 250 yıl sonra psikolojide tüm zamanların en önemli isimlerinden kabul edilen B. F. Skinner de aynı şeyi söyleyecekti: "İnsan bir makinedir."¹⁴

BİLİM VE HUKUK

Bilim, değişkenler; hukuk ise sabiteler üzerine kurulur ve işler

Bilim, "ya doğru değilse?" sorusuyla maddi gerçeğe ulaşmak ister. Tabii ki bilim için durdurak yoktur. Özellikle seküler zihnin ulaştığı bilim ütopyiktir, değişkendir. Sabiteleri yoktur. Sabitelerinin olmaması, bilimsellik içinde veya dışında bazı şahsiyetlerin ütopyalarını distopyaya dönüştürmesine de imkân tanımıştır. Nitekim geçtiğimiz yıllarda ve bazıları halen devam ettirilen, hukuka aykırı sağlık tedbirleri¹⁵, feminist ve eşcinsel aktiviteler, yaptırımlar, zorunlu aşı vb. konularında yapılan ifşaatlar, küresel çetelerin bir korku metaforu oluşturarak sömürü düzenini devam ettirmek istediğini ve gerçekleştirdiğini gösterdi. İlginç olan da küresel sistemin aktörlerinin ne tıpçı ne de hukukçu olmasıydı. Ancak sermaye güçleri, ülkemizde ve dünyada bazı tıpçı ve hukukçuları yörüngelerinde yürütebildi.

Bilimde değişkenler vardır ancak burada hiçbir sabitenin olmadığı kabul edilemez. Tabiata tayin edilen kader anlamına Sünnetullah olarak ifade edilen tabiat kuralları, bilimi de bilimsel düşünceyi de bağlar. Nitekim bilimin ulaştığı kimi sonuçlar, yaratıcının kâinata takdir ettiği

---

¹⁴ Mücahit GÜLTEKİN, a.g.m.

¹⁵ COVID-19, Koronavirüs vb. tedbirlerinin toplum sağlığı kapsamında fakat hukuka aykırılıkları bağlamında Bkz: Muharrem BALCI, *Toplum Sağlığı İçin Bireysel Özgürlüklerin Kısıtlanması, Hukukun Sınırları*, <https://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/301.pdf>

kaderi, tabiat kanunlarını teyit etmektedir. Bilim Sünnetullah'a karşı, ona rağmen yapılmaya çalışılırsa sonuç hüsrân olmaktadır. Hukukta sabiteler var, doğru. Ancak bilimde de sabiteler olmalı. Bilimin sabiteleri Sünnetullah, hukukun sabiteleri Hududullah'tır.

Hukuk, 'ya doğru ise?' sorusuyla başlar, bir şeyin yasaklanmadığı sürece mubah olduğunu esas alır. Bu aynı zamanda aklîdir de. İnsanlığın ilk evrensel kuralı, 'Aslolan bahadır/yasaklanmamış olandır.'¹⁶ Günümüzde masumiyet / suçsuzluk kuralı/karinesi olarak ifade edilmektedir. Ancak Yaratıcı'nın kesin olarak ifade ettiği kurallara / Sünnetullah'a "ya doğru değilse?" diye yaklaştığımızda sabitelerimizi kaybederiz, akışkanlık / queer / seküler çatı kuram devreye girer. Akışkan kimlik, her yöne akmak insana yakışmaz. Bilimsellik sosuyla bulanana bazı "akışkanlıklar" insanlığı mahvedebiliyor. Nitekim feminizm, eşcinsellik, transhümanizm, posthümanizm ve son kertede metaverse, bilimsellik sosuyla bulanarak böylesi akışkan kimlikler üzerine kurulu bir distopyayı önümüze getirmiştir.

Öte yandan, "Ya doğru değilse?" diyebilmek, bilim insanı olmayanlar için geçerli bir dayanak olmadığı gibi fanteziden de öteye gidemez. Fakat, hukuk ve sağlık hayatın bizzat kendi olduğundan her birey ve topluluk, *ya doğru ise* diyerek, bilimsel verilerin aksi ispat edilmedikçe geçerliliğinde hem fikir olabilir, olmalıdır.

Bu nedenle bilim ve hukukun sonuçları karşısında tavrımız, **ya doğru ise** duruşu olmalı. Aksi sabit olana kadar doğru kabul edilmeli. Devlet de bilimsel sonuçlara bu yönden bakıyor gibi görünüyorsa da hukuka dair belirti göstermemesi, karşıtlarının onu küresel aktörlere teslimiyetçi olarak yaftalamasına neden oluyor ki, uygulamalara bakılırsa haksız da sayılmazlar. Üstelik bazı konularda, sivil toplumun uyarılarıyla —İstanbul Sözleşmesi / toplumsal cinsiyet / cinsel tercih/yönelim v.b.— geri adım attığı da olabiliyor.

Bilimin verilerine ihtiyatla yaklaşmakla birlikte, —insan ilişkilerine aykırı olmamak, insan yapısını bozmamak kaydıyla— ulaşılan son bulguları ihtiyatla da olsa kabulden başka bir yol kalmıyor. Öte yandan bulguları, tedbirleri hukuka uygunluk yönünden denetlemek de sivil toplumun bir gereği ve görevidir. Sivil toplum, bu görevini bilim ve hukukun verileri, kuralları, inanç değerleri, örfü, âdeti, geleneği uyarınca değil de sloganlarla yerine getirmeye çalıştığında karmaşa kaçınılmazdır. Nitekim böylesi bir karmaşa yakın tarihte ülkemizde de yaşanmıştır. Köyünün yaylasında sürü otlatan nineye maske takmadığından dolayı ceza kesilmesi hâla hafızalarımızda kötü bir sağlıksızlık ve hukuksuzluk örneği olarak durmaktadır.

---

¹⁶ Eşyada asıl olan ibahadır. Haram/yasak oluşuna delil bulunmadığı sürece eşyada asıl olan mubah olmasıdır. "Size haram kıldığı şeyleri açıklamıştır" (En'am 119)

BAĞIMLILAŞTIRMA — İNSANLIK SUÇU İLİŞKİSİ

Bağımlılık, bir nevi esaret, esaret ise kölelik, kölelik de özgürlüklerin elden gitmesi olarak ifade edilebilir. Bağımlılıkların bir yönü sağlıkla ilgili ise de bir diğer yönü hukukla ilgilidir. Hukuk da sağlık gibi hayatın kendisidir. Sağlık ve hukuk, hava ve su gibi insan için olmazsa olmazdır.

Tıbbın son belirlemelerine göre “*bağımlılık, bir beyin hastalığıdır ve her bağımlılık bir diğerini tetikler*”. Hukukun tanımı, “*Hukuk, insanlararası ilişkileri biçimlendiren, onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, yönlendiren normlar bütünüdür*”¹⁷ olarak bilindiğine göre, insan davranışlarının insan doğasına ve ilişkilerine aykırılığı sağlık ve hukuk kurallarına aykırılığı anlamına gelir.

Ülkemizde bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının engellenmesi konusundan önce, sosyal – hukuk devleti olma iddiasındaki devletimizin konuya ilişkin siciline bakmakta yarar vardır.

Devlet, bağımlılıklar konusunda neler yapıyor? Her ne kadar son yıllarda sigara ve alkol tüketiminin azaltılması için yasal düzenlemeler yapmış olsa da bağımlılık türleri arasında birinin diğerine tercih edilmesi anlamında değil belki fakat bazıları önemsiz gördüğü ve denetleme görevini gereği gibi yapmadığı açıktır. Örneğin şans oyunları adı altında 18 + olan kumarın, reklamlarla, TV ekranlarında özendirilmesine, sokaklara, billboardlara taşmasına izin veriyor. Şans oyunları adı altında 11 dalda oynattığı kumarı özelleştirerek kırkdan fazla dalda oynatılmasına imkân tanıyor.

Devlet son zamanlara kadar, kumar ile eğitimin ve sporun, alkol ile spor ve eğitimin adlarını yan yana yazıyor ve düzenliyordu. Bir uyuşturucu baronunun¹⁸ aynı isimdeki oğlu adına okullar açmasına izin veriyordu. Hatta Yeşilay olarak 2011’de TRT ekranlarından kaldırttığımız Milli Piyango çekilişlerinin bir Üniversitesi salonlarında yapılmasına izin veriyordu. Uyuşturucu maddelerin sınırdan girmesine engel olamıyor ancak içeride yakalamaya çalışıyor. Sanal kumara ve internet üzerinden uyuşturucu madde satımına engel olamıyor. İnternet filtresini ailelerin tasarrufuna bırakmakla caydırıcılık ve engelleyicilik görevini yerine getirmiyor. Teknoloji bağımlılığı ve diğer bağımlılık türleriyle insanımız kendi bilinç ve imkanlarıyla mücadele etmeye çalışıyor. Biliyoruz ki bugüne kadar hiçbir siyasi partinin ve iktidarın programlarında bağımlılıkla ve mücadelesiyle ilgili tek bir başlık dahi yoktur.¹⁹

¹⁷ Vecdi ARAL, *HUKUK FELSEFESİNİN TEMEL SORUNLARI*, İst: 1992. Filiz Yay.

¹⁸ Uyuşturucu Baronu, hükümlü Urfi Çetinkaya adına Millî Eğitim Bakanlığına bağlı 8 adet ilk ve ortaöğretimde resmi okul halen bu isimle eğitime devam ediyor. M. BALCI

¹⁹ Mine TUNCAY, *Sivil Toplum Siyaseti Denetliyor*. Rapor. <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/raporlar/349.pdf>

Bu durumda bu ülkenin insanı, çocuklarını bağımlılıkların tasallutundan koruyabilir mi? Önlemleri kim alacak? Anayasanın yükümlü kıldığı sosyal hukuk devleti²⁰ mi, aile mi, tek tek bireyler mi? Anayasanın *Gençlerin Korunması* başlıklı 58. Maddesi²¹ ailelere değil devlete sorumluluk yüklüyor. Devlet ise bu sorumluluğunu yerine getirmeyerek anayasal suç işliyor. Daha da kötüsü, ileride anlatacağımız gibi insanlık suçlarına ortak oluyor.

2011 yılında İstanbul'da lise öğrencilerinin münazara final konusu "*Bağımlılıklardan korunmada birinci derecede sorumluluk devletin midir, yoksa ailenin mi?*" idi. Siyaset ve bürokrasi henüz o liseli gençlerimizin bilincine ulaşamamış olacak ki mücadeleyi polisiye tedbirlere ve ebeveynlere bırakmış durumdadır.

Bağımlılık

Bağımlılığın sözcük anlamı; birey ve nesne(si) arasında bireyin seçimiyle başlayan aynılık ve süreklilik özelliği taşıyan iki boyutlu bir ilişkidir.²² Genel anlamı ile bağımlılık; bir nesneye, kişiye, ya da bir varlığa duyulan önlenemez istek veya bir başka iradenin güdümü altına girme durumu²³ olarak tanımlanmaktadır.

Bu durum her ne kadar bireyin iradesini "özgürce kullanması" ile başlamış ise de bireyin özerkliği zaman içinde ortadan kalkmakta, daha önce dağarcığında bulunmayan yeni tür tutum ve davranışlar edinmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla sorun bireyle sınırlı kalmamakta, ailesini, yaşadığı sosyal çevreyi ve nihayet toplumu da belirli bir süreç içinde mutlaka etkilemektedir.

Dünyada demokrasi ve özgürlükler günden güne artış göstermektedir. Bir tarafta özgürlüklerin yaygınlaşması çabaları sürerken diğer yanda dünyanın farklı ülkelerinde bağımlılıkların çeşitlendiği ve arttığı gerçeği karşımızda durmaktadır. Günümüzde bireyin ve toplumun daha özgür ve seçeneklerinin daha zengin olmasına rağmen aynı zamanda neden bağımlı hale geldiğinin nedenlerinin araştırılması, bireylerin, sorunlarına çare olacak daha gerçekçi yollar bulması için kendini ve bağımlılığı tanıması önem arz etmektedir. Bu da hukukçuların ve sağlıkçıların bu konuda el

---

²⁰ Anayasa Madde 5 – Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

²¹ Anayasa Madde 58 – Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

²² *Bağımlılık ve Türleri*, <https://saglik.ihya.com/biyoloji-ve-saglik/bagimlilik-ve-turleri.html>

²³ Hakan COŞKUNOL, *Madde Bağımlılığına Genel Bakış*, <https://fayllar.org/bagimlilik-bir-nesneye-kisiye-ya-da-bir-varliga-duyulan-onlenemez.html>

ele vererek, sağlık ve hukuk dilinden / ilkelerinden / kurallarından yararlanarak yapacağı çalışmalarla anlam kazanacak, sağlıklı ve hukuka uyumlu tespit ve öneriler, özömler oluşacaktır.

Bağımlılık, zararlı sonuçlarına rağmen aslında kronik bir beyin hastalığıdır ve sadece maddelerle sınırlı değildir. Yapılan araştırmalarda iki, sigara ve uyuşturucu bağımlılığı yanında kumar, alışveriş, spor, siber seks ve teknolojinin de beyinde bağımlılık oluşturduğuna dair veriler bulunmuştur. Maddeler, kimyevi uyarıcılar olduğundan beyni doğrudan etkilerken, sanal alışkanlıklar da beyinde i kimyevi madde salgılatarak, madde kullanımıyla aynı etkiye neden olmaktadır.

Doğrudan dışarıdan alınan veya beyinde üreyen kimyevi maddeler, beynin iletişim sisteminin içine girerek çalışmakta ve sinir hücrelerinin bilgiyi iletme, alma ve işleme tarzına müdahale etmektedir.²⁴ Dolayısıyla bağımlılık denildiği zaman akla ilk önce ilaç tanımına da uyan bazı kimyasal veya bitkisel maddelere duyulan bağımlılık gelmekle birlikte, günümüzde artık "alışveriş bağımlılığı", "internet bağımlılığı", kumar bağımlılığı", "seks bağımlılığı" ve "yeme-içme bağımlılığı" gibi tıbbi yardım gerektiren başka bağımlılık türlerinin var olduğu da bilinmektedir.

Bağımlılıklar Kapsamında Yaşam Hakkının Dokunulmazlığı

Yaşam hakkı, kişinin sahip olduğu diğer tüm hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesini sağlayan en önemli temel haktır. Tüm özgürlüklerin ilki ve vazgeçilmezidir.²⁵ İkincisi de Savunma Hakkı'dır. Bu nedenle yaşam hakkı ve savunma hakkı karşısında diğer tüm haklar, ikincil haklardır. İnsanın var oluşunun ve fizik devamlılığının koşulu, yaşamak ve kendini savunmaktır. Bu ise ancak hukuk düzeninin sağladığı kişi güvenliği ve beden özgürlüğüne sahip olmakla anlam kazanır.

Yaşam hakkı değerlendirilirken ve onu koruma amacı güdüldürken göz önüne alınması gereken maddi ve manevi hususlar vardır. İnsan, biyolojik ve moral varlığı ile bir bütündür. Yaşam hakkının maddi unsuru biyolojik varlık olarak karşımıza çıkar. Biyolojik varlığın korunması ise, bu varlığa dışarıdan hiçbir müdahalede bulunulmaması ve varlığın kendi doğal gelişmesini sonuna kadar sürdürmesi demektir. Moral varlık ise manevi unsuru oluşturmakta ve insan onunun, entelektüel gelişiminin korunmasını içermektedir.

²⁴ Nevzat TARHAN – Serdar NURMEDOV, *BAĞIMLILIK*, Timaş Yay. İst. 2011

²⁵ Bu bölümde Adalet Canlı AKBAŞ'ın *Bağımlılıklar Kapsamında Yaşam Hakkının Dokunulmazlığı*, başlıklı makalesinden yararlanılmıştır. <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/187.pdf>

İnsan onuruna yaraşır bir hayat sürdürmenin mümkün olması için; kişinin doğuştan getirdiği, dokunulamaz, bölünemez, devredilemez ve vazgeçilemez haklarının var olan hukuk sistemince tanınması ve bu hakların devlete, üçüncü kişilere ve hatta hak sahibinin kendisine karşı en iyi şekilde korunması gerekmektedir.

İnsanın Kendine Zarar Verme Özgürlüğü Yoktur

Yaşam hakkı hususunda Allah'ın hâkimiyeti fikri esastır ve insan bedeninin kimsenin hâkimiyeti altına alınamayacağı öngörülür. Kendini öldüren yahut kendi bedenine zarar veren kişi Allah'ın kendisi üzerindeki haklarına / Hakkullah'a tecavüz etmiş olur. Yaşamın sona ermesindeki temel ilke Allah'ın verdiği canı yine onun alabileceği doğrultusundadır. Kişinin kendisini öldüremeyeceği ve kendi bedenine zarar veremeyeceği hususları âyetlerle kesin olarak yasaklanmıştır. Beşerî hukuk düzenlerinde de yaşam hakkının ve özgürlüklerin korunmasına, kimsenin kendine zarar veremeyeceğine, aksi halde hukuki yaptırımlarla karşılanacağına dair hükümler vardır. Türk Medeni Kanunu'nun 23/1. Maddesi hükümleri bir örnek olarak sayılabilir:

“Kimse hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez”

“Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz”

Temel bilgi kaynağı olan Kur'an ve Peygamber uygulamaları ile “kişilerin doğuştan getirdiği dokunulamaz ve vazgeçilemez hakları” ilân edilmiştir. Henüz dönemin hiçbir coğrafyasında görülmemiş özgürlükler ve haklar Müslüman olsun olmasın tüm topluma verilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de Kalem Suresi'nde hak ve ödevlerle ilgili öngörü, yukarıdaki iki farklı anlayışı insan fitratına uygun şekilde ortaya konulmaktadır. Burada;

- hakların tamamen bireyin kendisine bağlı ve kullanımına açık olduğunu,
- herhangi bir zorlamanın olmadığını,
- salt kişinin özgürlük alanı içinde bulunduğunu,
- ancak hakkı yaratan, tanımlayan ve bahşedenin iradesi doğrultusunda kullanılması halinde istenilen sonuca ulaşılabileceğini,
- gerçekten bireylerin onur içinde yaşamasına ilişkin ister etik ister ahlâki densin, fakat insaniliği ve toplumsallığı inkâr edilemeyecek ilkeler konulduğunu görmekteyiz.

Bireye verilen bu hakların muhafazası için, İslamiyet'in doğuşunun henüz ilk asırlarında mücadele edilmeye başlanmıştır. Öyle ki bu mücadele, “insan hakları kavramı” ile 20. yüzyılda

tanışmış olan Batı hukuk sistemine kadar taşınmıştır. Ancak, Batı'dan çok öncesinde bu haklara sahip olan Müslüman toplumun, verilen hakları layığı ile kullanması iktidarlarca engellenmiştir.

Müslümanların insan haklarını evrensel bir değer olarak kabulü çok eski tarihlere dayanmasına rağmen, bu evrensel hakların uygulamasında yaşanan aksaklıklar Müslümanların müzmin bir sorunu olarak hâla ortada durmaktadır. Bu müzmin sorunun ilk kaynağı iktidarlar, ikincil kaynağı da her sorunun iktidarlar eliyle çözülebileceğine inanmış iktidar yönlendirmeli sosyo-kültürel zeminlerdir.

16 - 17. yüzyıllara kadar bireylerin köle, serf ve daha sonra tebaa olarak sınıflandığı Batı'da ise, kişi, hukuki ve siyasi bakımdan "birey" olarak değerlendirilmemiştir.

1809'larda kadının insan olup olmadığını tartışılmış, Fransız İhtilâli'ne kadar özel mülkiyet hakkı dahi tanınmamıştır. Aydınlanma Çağı denilen yüzyıllarda ise bilim, sanat ve felsefe alanlarında meydana gelen değişimlerle insanın değeri ortaya çıkmış, bir yandan insan hakları önem kazanmaya başlamış, diğer yandan bu haklar insana tanınan sınırsız özgürlüklerle budanmaya çalışılmıştır.

Kilise hukukuna göre yaşam hakkı kutsaldır ve intihar, Tanrı'ya ve ruha karşı işlenmiş bir suç olarak kabul edilmiştir. Buna ilişkin cezalar kilise hukukunda altıncı yüzyılda ortaya çıkmışken, sivil hukukta oldukça geç ortaya çıkmıştır.

İlk olarak 1215 tarihli Magna Carta'da keyfi ölüm cezasını önlemeye yönelik düzenlemeler getirilmiş, 1628 tarihli İngiliz Haklar Bildirgesi'nde ise yasaya aykırı bir şekilde ölüm cezası infaz edilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Temel hakların çağdaş anlamda topluca ve anayasa gücünde pozitif hukuka aktarılması ilk olarak 1776 Virginia Haklar Bildirisi ile gerçekleşmiştir. Bu bildirinin 1. maddesinde tüm bireylerin doğuştan eşit, özgür ve bağımsız olduğu vurgulanmıştır. 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde yaşam hakkının evrensel bir değer olduğu ve gerek ulusal gerekse uluslararası hukuktan bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Müslüman toplumlarda kişinin birey olarak kabul edilmesi mücadelesinden ziyade, verilen hakların uygulanabilirliği hususunda mücadeleler verilmiştir. Batı'da ise kişinin kendisini birey olarak kabul ettirmek hususundaki verdiği uzun mücadele, 20. Yüzyıl fikir akımlarının etkisi ile bambaşka bir yöne doğru evrilmiştir. Yaşam hakkının muhafazası için yoğun bir mücadele veren insanlık, bireyselliğin gelişimi ve kendi kaderini belirlemenin en önemli değer olduğu algısı ile nerede, nasıl ve ne şekilde öleceği konusunda karar vermeyi istemiş ve bunu bir hak olarak sunmaya başlamıştır. Kişi, "vücut bütünlüğünün dokunulmazlığı"nı, dolayısıyla insanca yaşamasının teminatı olan yaşam hakkını, ölmeyi seçmek özgürlüğüne(!) feda eder duruma gelmiştir. Bireylerin tercih hakları,

yaşam hakkının kutsallığının önüne geçmiştir. Öyle ki günümüzde bireycilik akımı kişilerin kendi vücuduna istediği gibi davranabilecekleri fikrinin oluşmasına da sebebiyet vermiştir. Çalışmamızın giriş kısmında seküler düşünceye dair tespit ve yorumlarımız burada hatırlanmalıdır.

Yaşama hakkının tüm boyutları ile kullanılabilmesi için önce bireyin bir bütünlük içinde dünyaya gelmesi, sonra bu bütünlüğün geliştirilmesi, sonra da bu bütünlüğe —toplum yararı için bile olsa— sınırlama getirilememesi gerekmektedir. Buna göre yaşama hakkı beden bütünlüğünün korunmasını gerektirir. Dolayısıyla yaşam hakkı, *öldürülemezlik* ilkesini doğurur. Öldürülemezlik ilkesi ise *insanın önce kendisine karşı korunmasını* gerektirir. Kişi, bizzat kendisi bile, yaşamına, yaşamını sağlıklı bir şekilde sürdürme olgusuna zarar verecek bir eylemde bulunamaz. Bu sonucu gerçekleştirmeye yönelik yükümlülükler altına giremez, intihar edemez, herhangi bir organını satamaz. Bedeni üzerinde deneylere ve ötenaziye izin veremez. Hak sahibinin bu konudaki rızası, bu işlerin yapılmasına meşruluk kazandıramaz.²⁶

Durum böyle olmakla birlikte yirminci yüzyıl fikir akımları “*bireyin tercih özgürlüğü*” gibi süslü ifadelerle yaşam hakkının dokunulmazlığını sabote etmiştir. Öyle ki uluslararası sözleşmelerle dahi insanın cinsel tercih özgürlüğü güvence altına alınarak, cinsiyetsizlik ve akışkan kimlik (queer) özendirilerek, insanlığın ve ailenin, nesebin sıhhati yok edilmeye çalışılmıştır.²⁷ Seküler düşünce kadınla erkeğin sosyal rol ve davranışlarının sebebinin **doğuştan getirdiği farklılıklar olmadığını** iddia etmektedir. Bu nedenle kadınlık ve erkeklik davranışlarının **yeniden kurgulanıp değiştirilebileceğini** savunur. “Kadınlara bugün bildiğimiz geleneksel anlamdaki erkeklik rolleri, erkeklere de kadınlık rolleri yüklenebilir” der.²⁸

Batı düşünce geleneğinde insan bedenine duyulan öfke aşıkardır. David Le Breton'un da ifade ettiği gibi "bedenden nefret" in uzun bir geçmişi vardır. Beden aksayan,

²⁶ Türk Medeni Kanunu Madde-23/1.

²⁷ CEDAW (BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme) ile taraf devletler, Madde 5/a; “Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı **önyargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların kökünün kazanmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek**”

Madde 10/c; “Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinde ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için eğitim birliğinin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim ve metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi” ile yükümlü tutulmuştur.

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ Madde 4; Bireylerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi görüş veya farklı görüşe sahip olma, ulusal veya sosyal menşe, herhangi bir etnik azınlık, mülkiyet, doğum, **cinsel tercih/yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği**, yaş, sağlık durumu, medeni durum, göçmen ya da mülteci olma, yaş veya engelinin ve diğer bir durumunun bulunmasına bakılmaksızın özellikle mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirler başta olmak üzere işbu Sözleşme hükümlerinin Taraflar tarafından uygulanması güvence altına alınmıştır. M. Balcı

²⁸ Muharrem BALCI, “İstanbul Sözleşmesi Bağlamında: ‘Bir İfşad Projesi’ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/tce/1048.pdf>

hastalanan, yaşlanan ve içine hapsediğimiz kusurlu organlar bütünü olarak tasavvur edilmiştir. Bir beden içinde olmak, verili bir şeye mahkûm olmak demektir ve bu da tahammül edilemez bir şeydir. Bedene duyulan bu öfkenin çağdaş temsilcisi Orlan'dır. "Beden Sanatçısı" (Body Art) olarak isimlendirilen Orlan (asıl adı Mireille Suzanne Francette Porte) bedenini bir rakip, bir hasım olarak görür. Ona göre beden/deri, "keyfe göre design'ı değiştirilen bir terekedir.". (Le Braton, 2014). Defalarca cerrahi operasyon geçiren Orlan (sadece 1990-1993 yılları arasında 9 ameliyat), bu operasyonlardan bazılarını "canlı performans"a dönüştürmüş izleyici karşısında, şovunun bir parçası haline getirmiştir. Akman'ın da (2006) söylediği gibi ameliyathane Orlan'ın stüdyosudur, bedeni de "yalnızca yapıtı için kullandığı bir araç ve materyal değil, aynı zamanda yapıtın ta kendisi"dir. En son yanaklarından alınan kemiklerle alnının iki tarafına boy-nuz yaptıran Orlan "sanatı"nın gayesini şöyle açıklar: "Benim çalışmam, o doğuştan olana, kaçınılmaz olana, doğaya, (temsil sanatçısı olarak doğrudan rakibimiz olan) DNA'ya ve Tanrı'ya karşı verilen bir mücadeledir.". (Le Breton, 2014).²⁹

Bu düzenlemeler, savaş gibi jenosit gibi kasten adam öldürme gibi insanın onurlu yaşam mücadelesine yapılmış en büyük ihanettir. Yaşam hakkı, kimsenin tercihine bırakılmayacak kadar mühim hususları bünyesinde barındırmaktadır. Zira yaşam hakkının uzantısı olan diğer bütün temel insan haklarının korunması ve insanlık onuru yaşam hakkının korunmasına bağlıdır.

Bireyin tercih özgürlüğünü savunan seküler düşünce, yaşamını onurlu bir şekilde sürdüremeyeceğini düşünen kimsenin intiharını ve yaşamının artık katlanılmaz olduğunu düşünen bir hastanın yahut yakınının 'ötanazi'yi tercih edebileceğini savunur duruma gelmiştir. Çünkü bu akım hastalıklı bir bedene çare bulmak zorunluluğumuz olduğu gibi kederli bir yaşama da çare bulmamız gerektiğini söyler. Bunu gerçekleştirmenin yolu olarak da 'ölüm'ü işaret eder. İnsan yaşamını sadece haz aldığı ve fayda sağladığı oranda değerli kabul eden materyalist bakışın hezeyanları olan bu görüş, yaşam hakkını dokunulabilir kılarak insanlığa en büyük ihaneti gerçekleştirmiştir.

Bu kapsamda yaşamını acılar içinde sürdürmek istemeyen biri intiharı/ötanaziyi tercih edebilir, bebeğinin sakat doğacağı endişesi ile kürtajı, topluma fayda sağlamadığı ve hatta topluma yük olduğu gerekçesi ile tüm engellilerin öldürülmesini tercih edebilir. Üstün ırk yaratma/öjeni³⁰

---

²⁹ Mücahit GÜLTEKİN, *a.g.m.*

³⁰ Öjeni, kelime anlamıyla, insan toplumlarının gen dağılımlarına müdahale ederek, bu dağılımların istenen bir yönde değiştirilmesi anlamına gelir. Öjeni taraftarları bu müdahalenin, bilimsel olduğunu savunur. Hatta kimlerin üreyip üremeyeceğine dışarıdan bir güç (devlet ve benzeri) tarafından karar verilebileceğini, en uygun genetik kombinasyonların yaratılmasını hedefler. Öjeni imkanlarıyla, "üstün insan ırkı"nın yaratılması amaçlanır. Öjeni savunucuların kendi (üstün) ırklarının veya sınıflarının korunması ve geliştirilmesi gerektiğini iddia ederek diğer ırk veya sınıftan "suni seleksiyon"a tabi tutulmalarını isterler. Öjeni kuramının

savunucularının görüşlerine paralel biçimde acıların dinmesi için uyuşturucu kullanımı tercih sebebi olarak düşünülebilir. Sıkıntı ve kederimizi sınırsız alkol ve sigara ile savuşturmak bir tercih sebebi olabilir.

İnsanoğlu öteden beri kendi canını, malını ve hatta kendisine ait olmayan malları dışarıdan gelecek müdahalelere karşı koruma amacını “*mal, canın yongası*” olarak kabul etmiş, hukuk normları oluşturmuştur. Bununla birlikte insan, kendi fiilleri ile kendi sağlığına, hatta neslinin sağlığına zarar verici faaliyetleri de çoğu zaman “özgürlük” şemsiyesi altında barındırmış ya da resmi makamlarca verilen ‘ruhsat’larla ahlakilik tartışmasını bertaraf etmiştir.

KİTLESEL İMHA / YOK ETME PROJELERİ

Günümüzde tespit edebildiğimiz kitlesel ifsad veya yok etme projeleri olarak,

- Bağımlılaştırarak köleleştirmek,
- Toplumsal cinsiyet,
- Transhümanizm / posthümanizm
- Feminizm,
- Eşcinsel aktivite,
- Gıda terörü,
- Ölümsüzlük (antianing),
- Akıllı tasarım robotları,
- Laboratuvar ortamında üretilmiş şuur/bilinç,
- İnsan kopyalama/yaratma,
- Geleceği okuma/bilme/kontrol altına alma,
- Düşünceleri okuma/sinelerde saklı olanı bilme,

okunabilir.

---

kurucusu sayılan İngiliz Francis Galton'a göre, korunması gerekenler sadece İngiltere'nin yüksek sınıfıdır. Burada transhümanizm, posthümanizm çalışmaları, robot teknolojisi yöntemleriyle insan işlevselliğinin makinelere aktarımını, hükmetmekte zorlanılan insanın yerini öjenist düşünceyle makinelerin alması olarak da okuyabiliriz. M. Balcı.

Bildiğimiz dünyanın sonunu getirecek olanlar, Harari'nin ifadesiyle bu "akıllı tasarım"ın akli kimdir ve neyi amaçlamaktadır? Harari amaca ilişkin bir şey söylemese de kimler olduğuna ilişkin şunu söyler: Küçük elit bir grup; bilgiyi/veriyi ve teknolojiyi elinde bulunduran küçük bir grup. Amerika ve İsrail'de gelecekteki **farklı yaşam formlarının**³¹ biçimlendirilmesine başlandığını söyleyerek adres de gösterir Harari³²

Kur'ân'ın “**Ateşe çağıran önderler**”³³ dediği bir grup/odak/**karar verici** merkez bu projeleri hayata geçirirken insan onurunu hiçe sayarak hem sağlık hem de hukuk yönünden insanlığı felakete sürüklediklerinin elbette ki farkındadır. Dünyayı daha kolay yönetebilmenin insanı eksiltmekle başarılılabileceğini umuyorlar.

Saydığımız tüm bu vakıalar, kitlesel bir imha/yok etme projesinin ürünleridir. Tercih hakkı, yaşam hakkının önüne geçirildiği takdirde, tüm bu tehlikeler ile de karşı karşıya kalmamız kaçınılmaz görünüyor. Küresel bir krize dönüşmüş olan sigara, nargile, alkol, uyuşturucu tüketimi ve kumar ve fuhuş bireysel tercih özgürlüğü olarak değerlendirildiğinden, bu tercih özgürlüğü, insanlık için ölümcül tehlike haline gelmiştir. Oysa kimsenin yaşamını sağlıklı bir şekilde sürdürme olgusuna zarar verecek bir eylemde bulunamayacağı gerçeği dikkate alındığında birey ve toplum bu tehlikelere atılmaktan da kurtulmuş olacaktır.

Aktardığımız bu tablo neyi göstermektedir? Nasıl bir dünya inşa edilmeye çalışılıyor ve ne amaçlanıyor? Bugün, kadın hakları, hayvan hakları, makine/robot hakları tartışmaları felsefi temelini postyapısalcılıkta bulan bir itiraza dayanıyor: Verili olan hiçbir şeye mahkûm değiliz; bütün özcü ve normatif yaklaşımlara karşıyız. Bu itiraz, sadece kültürel verililiği değil; biyolojik, doğal, organik olarak isimlendirilen verililiği de kapsar. Posthümanist dönem, kendimizi ve evreni tanımlarken kullandığımız, içine doğduğumuz kategorilerin sınırlarını aşındırıyor ve tartışmalı hale getiriyor. İnsan ve hayvan, kadın ve erkek, canlı ve cansız kategorileri (sabiteleri) arasındaki sınırlar bulanıklaşıyor/buharlaşıyor. Posthümanist dönem ilahi olana karşı yürütülen savaşı (Batılılar buna "yaratıcı yıkım" diyor), tarihte eş görülmemiş bir katmana, "kevni

---

³¹ Avrupa Konseyi Aileden Sorumlu Bakanlar Konferansı'nın Haziran 2009'da Viyana'da “Farklı aile formlarında yetişen çocukların haklarına ilişkin” düzenlemeler ele alınırken, “Çocuk Sahibi Olma İsteğini Destekleyen Kamu Politikaları: Toplumsal, Ekonomik ve Kişisel Faktörler” başlığı altında yapılan toplantıda, çocuk sahibi olma isteğinin ve çocukların menfaatlerini destekleyen kamu politikalarının gözden geçirilmesi gerektiği belirtildiğinde, Türkiye'yi temsil eden Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf, “*Biz ülke olarak eşcinsel evliliği kabul etmediğimiz gibi eşcinsel aile ebeveynlik kurumunu da kabul etmediğimizi belirtmek isteriz*” diye itiraz ettiğinden Bakanlıktan alınmıştı. Bkz: *Eşcinsellerin ebeveynliğine Türkiye'den şerh*, <https://kaosgl.org/haber/kavaf-escinseller-evlenemiyor-evlat-da-edinemezler>

³² Mücahit GÜLTEKİN, a.g.m.

³³ Kasas Suresi, 41

ayetler"³⁴ katmanına taşıyor. Nanoteknoloji, yazılım, robotik, gen mühendisliği, doğum teknolojileri gibi alanlar bu savaşın gerekli teknik ve düşünsel malzemelerin üretildiği Laboratuvarları ifade ediyor. Bu savaş, "doğuştan" hazır bulduğumuz her şeyin (ırkımız, cinsiyetimiz, bedenimiz vb) yeniden inşa edilebileceği umuduna dayanmaktadır. Eğer bu "umut" gerçek kılınabilirse, kitlelerin bir dine, bir peygambere ya da bir Tanrı'ya inanmalarının bir anlamı kalmayacaktır. Zira dinler, kevnî ayetlerle uyumlu tavsiyeler, hükümler barındırır. Başka bir ifadeyle, dinler bir "program" ise, kevnî ayetler bu programın üzerinde işlediği "yazılım" gibidir. Müslümanların sadece yazılı olan ayetleri değil, kevnî ayetleri koruma sorumluluğu da bulunmaktadır. Sadece kendi coğrafyalarının değil, bütün bir insanlığın ümidi olabilmeleri, bu sorumluluklarının farkında olmalarıyla mümkün olabilir.³⁵

Uyuşturucu madde satışı ve temininin pek çok ülkede suç olmaması, kullanımının bazı ülkelerde ve bazı bireylerde suç teşkil etmemesi, yine Batılı materyalist algının bir neticesidir: Tercih özgürlüğü(!)

İnsan ve dolayısıyla toplum sağlığı 'tercih özgürlüğü' kavramına kurban edilemeyecek kadar büyük bir öneme haizdir.

Topluma yük olduğu gerekçesi ile engelli bireylerin ölümüne terk edilmesi, dayanılmaz acılar çektiği gerekçesi ile hastaların ötenazi hakkı, kürtaj, yaşamın sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesi yükümlülüğünün inkârı ile birlikte sigara, alkol ve hatta uyuşturucu madde kullanımının, kumar oynamanın ve oynatmanın meşruiyet kazanması ancak yaşam hakkının kutsallığı tezi ile önlenebilecek ve anayasal güvence altına alınan bu hakların dokunulmazlığı ancak bu şekilde sağlanabilecektir. İşte tam da bu nedenlerle sağlık dilinin yanı sıra hukuk diline ihtiyaç vardır. Hatta sağlık ve hukuk dili birbiriyle et ve tırnak gibi olmak zorundadır. Fakat eğitim sistemimiz maalesef henüz bu anlayışa ve uygulamaya ulaşamamıştır.

---

³⁴ **Kevnî**, cismanî varlık âlemine dair âyetlerin yer aldığı kâinatı ifade eder. **Kavlî**, ifadeye aksetmiş ayetler. Allah, Kevnî ayetlerle kavli ayetlerden müteşekkil Kur'ân'ı, bütün insanlığa, okunması gereken iki kitap olarak lütfetmiştir. Bu iki kitap, ilâhî vahyin birbirini tefsir eden, iki farklı tecellîgâhıdır. Yani Rabbimiz, kâinatta sergilediği âyetlerin Kur'ân ile, Kur'ân'da beyan buyurduğu âyetlerini de kâinat ile izah ve tefsir etmektedir.

*Bin ders-i mârif okunur her varakında,
Yâ Rab ne güzel mekteb olur mekteb-i âlem!*

"Bu kâinat kitabının her bir yaprağında, mârifet ilminin sır ve hikmet tecellîlerinden binlerce hakikat dersi okunur. Yâ Rabbi! Bu cihan, tefekkür deryasına dalanlar ve ilâhî vitrinleri seyrederek ibret alanlar için, ne güzel bir mekteptir." Ziya Paşa.

³⁵ Mücahit GÜLTEKİN, a.g.m.

İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin İnsanlığa Karşı Suç Tanımı

Ulusal ve uluslararası hukukta bir suç kategorisi vardır: İnsanlığa Karşı Suçlar.³⁶

Her türlü taciz, tecavüz, işkence, terör, soykırım, insan-köle ticareti ve yenilerde nefret suçları... Bunların hepsi İnsanlığa Karşı Suçlar kategorisine sokulmuştur.

II. Dünya Savaşı'ndan önce böyle bir suç kategorisi yoktu. Bu suçların mağduru, mazlumu olan halkların —ki bunlar hep Üçüncü Dünya Ülkeleri— gayretleriyle Birleşmiş Milletler'de büyük devletlere rağmen bu suç kategorisi isim olarak, mahiyet olarak kabul ettirilmiştir.

Uluslararası Ceza Mahkemesini kuran Roma Statüsü'nün 7. maddesinin 1. Fıkrası;

“Bu Statü'nün amaçları bakımından ‘insanlığa karşı suçlar’ herhangi bir sivil topluluğa karşı geniş çapta veya sistematik bir saldırının bir parçası olarak işlenen aşağıdaki eylemleri kapsamaktadır:”

- a) Öldürme,
- b) Toplu yok etme,
- c) Köle (esir) etme,
- d) Halkın sürülmesi veya zorla nakli,
- e) Uluslararası hukukun temel kurallarının ihlali sonucu hapsedme veya fiziki özgürlüğün başka biçimlerde ciddi olarak kısıtlanması,
- f) İşkence,
- g) Irza geçme, cinsel köleleştirme, fuhşa zorlama, hamileliğe zorlama, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkta cinsel şiddet,
- h) Politik, ırkçı, ulusal, etnik, kültürel, dinsel veya cinsel nedenlerle kabul edilemez olarak benimsenen evrensel ölçütlere bağlı, bu paragrafta ya da Divan'ın yetkisi içindeki herhangi bir suç ile ilgili olarak diğer eylemlerle ilintili esaslar çerçevesinde herhangi bir gruba veya herhangi bir belirlenebilir topluluğa zulmetme,
- i) Kaybolan şahıslar.

---

³⁶ Bu bölümde Arzu BESİRİ'nin *İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerine Bir Araştırma* başlıklı yazısından yararlanılmıştır. <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/186.pdf>

j) Irk ayrımcılığı (apartheid),

k) Vücuda veya ruhsal ve fiziksel sağlığa ciddi zarara bilinçli olarak neden olacak nitelikteki diğer benzeri insanlık dışı eylemler,

demek suretiyle bu fiilleri saymıştır. (K) bendinde bu eylemler sayılmayıp, diğer benzeri denilmiş ve **eylem tipleri sınırlandırılmamıştır**.

Bu suçların sivil halka yönelik yaygın ve sistematik olarak işlenmesi suçun işlenmiş sayılması için yeterlidir.

TCK'nın İnsanlığa Karşı Suç Tanımı

İnsanlığa Karşı Suçlar

Madde 77. (1) Aşağıdaki fiillerin, siyasal, felsefi, ırkî veya dinî saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plân doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi, insanlığa karşı suç oluşturur:

- a) Kasten öldürme.
- b) Kasten yaralama.
- c) İşkence, eziyet veya köleleştirme.
- d) Kişi hürriyetinden yoksun kılma.
- e) Bilimsel deneylere tâbi kılma.
- f) Cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı.
- g) Zorla hamile bırakma.
- h) Zorla fuhşa sevk etme.

Hangi fiillerin insanlığa karşı suç oluşturacağı Türk Ceza Kanunu (TCK) Md. 77/1'de sekiz bent halinde sayılmıştır. Burada sayılan fiiller, toplumun bir kesimine yönelik olarak işlenmekte olan fiillerin parçasını oluşturmalıdır. Sayılan bu bireysel fiilleri insanlığa karşı suç haline getiren, bu fiillerin **planlı ve sistemli bir şekilde** işlenmekte olan fiillerin bir kısmını oluşturması ve failin de kendi fiilini işlerken bunun bilincinde olmasıdır.

TCK md. 77'ye göre, insanlığa karşı suç sayılan fiiller fail tarafından "*siyasi, felsefi, ırkî veya dinî saikle*" işlenmelidir. Buna göre failde, **özel kastın varlığı gereklidir**. UCM Statüsü'nde ve Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nde insanlığa karşı suçların tanımlarında failde **özel kastın varlığı gerekli değildir**. TCK Md. 77'deki düzenleme Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'ne benzemekle birlikte, failin saiki açısından farklılıklar içermektedir. Çünkü Md. 77/1'de failin "*siyasi, felsefi, ırkî veya dini saiklerle*" insanlığa karşı suç oluşturan fiillerin işlenmesi gerekmektedir. Bu

açından failde, maddede sayılan fiillerin “toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenen” fiillerin bir parçasını oluşturduğunun bilinmesi yeterli değildir. Failde ayrıca siyasi, felsefi, ırki veya dini nedenlere dayanan bir **ayrımcılık kastının** da bulunması aranacaktır.³⁷

TCK’da söz konusu suçun “*toplumun bir kesimine karşı*” yapılması aranmakta iken, Roma Statüsü’nde bu durum “*herhangi bir sivil topluluğa karşı*” şeklinde ifade edilmiştir. Doktrinde TCK’daki ifadenin, kanunun amacından hareketle Roma Statüsündekiyle aynı mağdur kavramını kastettiği belirtilmektedir.

İnsanlığa karşı suçlar açısından, TCK’nın Roma Statüsü’nden farklı olduğu diğer bir nokta da Statü’deki “*yaygın ve sistematik saldırı*” ifadesinin, TCK’da saldırının “*bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi*” şekline bürünmesidir. Bundan dolayı TCK’da suçun maddi unsuru açısından, Roma Statüsü’nden ayrılma olup olmadığı noktasında bir görüş; suçun plan doğrultusunda uygulanmasının, fiillerin sistemli biçimde işlenmesi gerektiğini belirttikten sonra kanuni tanımda “yaygın” ifadesi geçmediğinden, insanlığa karşı suç oluşturan fiiller” yaygın” olarak işlense de TCK açısından söz konusu suçun oluşmayacağını belirtmektedir. Buna karşılık diğer bir görüş, TCK’da yalnızca sistematik olma unsuruna yer verilmişse de sistematik bir saldırı diyebilmemiz için birden çok mağdurun hedef alınması gerekeceğinden, “yaygın” ibaresinin bulunmaması tartışmalı olsa da uygulamada sorun yaratmayacağını belirtmektedir.

TCK’da insanlığa karşı suçlar başlığı altında yer alan tüm fiillerin, “siyasi, felsefi, ırkî veya dinî saiklerle işlenmesi gerekmekte, yani failde ayrımcı bir niyet aranmaktadır. Gerçekten de TCK düzenlemesinde failde ayrımcı niyet aradığından söz konusu suçun kapsamı oldukça daralmıştır. Yapılacak iş, TCK 77. Maddenin UCM Statüsü’nde ve Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nde insanlığa karşı suçların tanımlarında olduğu gibi failde **özel kastın varlığı gerekli olmadığı** şeklinde değişiklik yapılmasıdır.

Ceza Hukukunun Temel İlkeleri ve Suçun Unsurları

Suçta ve Cezada İlkeler

1. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi

---

³⁷ Faruk TURHAN, “Yeni Türk Ceza Kanunu’na göre Uluslararası Suçların Cezalandırılması”, www.ceza-bb.adalet.gov.tr

Suç ve karşılığı olan ceza ancak kanun ile belirlenir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinin 1. Fıkrası bu temel ilkeyi; "Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz."

2. Suçta ve cezada kusur ilkesi

Ceza hukukunda kusur, bir fiilin bir kimse tarafından kendisine isnat edilebilecek şekilde bile- rek ve istenerek işlenmesidir.

Suçun Unsurları

Bir fiilin suç teşkil edebilmesi için dört unsurun mevcut olması gerekir. Suçu oluşturan bu 4 temel unsur; kanuni unsur, maddi unsur, hukuka aykırılık ve manevi unsurdur.

1. Kanuni unsur (tipiklik)

İşlenmiş bir fiilin ceza kanununda düzenlenen suç tanımına birebir uygun olması kanuni unsur- dur. Buna **tipiklik** de denir. Örneğin, uyuşturucu imal veya ticareti suçunun gerçekleşmesi için, TCK 188. Maddesinde belirlendiği gibi, failin uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri **ruhsatsız** veya **ruhsata aykırı** olarak imal, ithal veya ihraç etmiş olması gerekir.

2. Maddi unsur (hareket/fiil)

Suçun meydana gelebilmesi için failin bizzat kendi iradesiyle, bir başka ifadeyle herhangi bir iradeyi ifsad eden etken olmaksızın, bir fiil işlemesi gerekir.

3. Hukuka aykırılık unsuru

Failin fiilinin suç sayılabilmesi için, fiilin hukuk düzenine aykırı olması gerekir.

4. Manevi unsur

Suçun manevi unsuru, kanuni tipikliğe uygun hukuka aykırı fiilin failinin suçu bilerek ve iste- yerek yapmış olmasıdır. 'Kusursuz suç ve ceza olmaz' evrensel ilkesi böylece suçu oluşturan unsurlara yansıtılmıştır.

Ceza Hukuku (bedenen ve onura verilen zarar) Bakımından İnsanlığa Karşı Suç Oluşmuştur

Bağımlılık üreticiliği kapsamında, uyuşturucu ticaretinin, alkol ve sigara üretimi ve satı- şının, kumar/şans oyunları oynatılmasının insanlığa karşı suç olarak kabul edilip yargılanması için Türkiye'nin Roma Statüsü'ne taraf olması beklenmemelidir. Bahsi geçen suçların yaşam

hakkını ihlal ettiği aşikârdır. Yaşam hakkının ihlalinin düzenleyen maddeler uyarınca bu fiiller insanlığa karşı suçlar kapsamına dâhil edilebilir.

İnsanlığa karşı suçların ayırt edici özelliği, insan haklarının büyük ölçüde ihlalinin, uluslararası barış ve güvenliği tehdit edici ve uluslararası suçları teşvik edici bir niteliğe sahip olmasıdır.³⁸ Nitekim sigara, alkollü içki, uyuşturucu madde imal ve ticareti v.b. bağımlılık üreticiliği tüm insanlığı tehdit ve yaşam hakkını ihlal eden eylemlerdir. Yukarıda ve ilerideki satırlarda da yaşam hakkının ihlaline ilişkin yeterli bilgi mevcuttur.

Tüm suçların oluşması için aranan —suçun maddi ve manevi unsurları— insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında bağımlılık üreticiliği fiillerinde de mevcuttur. Suçun maddi unsuru yaşam hakkının ihlal edilmesiyle ortaya çıkan **bedenen verilen zarar**, manevi unsuru da diğer insanlığa karşı suçlarda ortak kast olan **insan onuruna verilen zarardır**. Bağımlılık üreticiliği, insan bedenine ve onuruna karşı işlenmiş suç olması bakımından hem uluslararası suç hem de insanlığa karşı suç kategorilerine dâhil edilmelidir.

Burada bir yanlış anlamaya fırsat vermemek adına kısa bir açıklama gerekir: Kanunilik ilkesi gereğince fail aleyhine kıyas yasağı vardır. Hukukta kıyas, kanunda boşluk bulunması halinde bu boşluğun benzer hukuk kuralı ile doldurulmasıdır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinin 3. Fıkrası kıyas yasağı getirmektedir. Önerimiz kıyas değil, TCK'da insanlığa karşı suçlar kapsamında yaşam hakkının her türlü ihlali ile birlikte ülkemizde ve dünyada her yıl yüzbinlerce, milyonlarca kişinin öldürülmesine, köleleştirilmesine, engelli hale getirilmesine neden olan **bağımlılık üreticiliğinin** insanlığa karşı suçlar kapsamına alınmasıdır. Böylece yaşam hakkının ihlali fiilleri ağırlıklı yaptırımlara bağlanmış ve caydırıcılık unsuru gerçekleştirilmiş olacaktır. Bu konuda, açık bilgilendirme ve taleplerimize rağmen, konuya ilgi göstermeyen Ceza Hukuku Hocalarımızı, rehabetlerinden ve risk almamalarından dolayı kınadığımızı da not etmeden geçemeyeceğiz.

Uyuşturucu imal ve satışı, fuhuş, alkol ve sigara üretimi ve satışı, kumar oynatılması insanlığa karşı suç olarak kabul edildikten sonra, her devlet sınırsız evrensellik ilkesi gereğince, uluslararası suçları, dolayısıyla insanlığa karşı suçları işleyenlerin faillerini iç hukukunda bulunan hükümlere göre yargılama hakkına sahip olacaktır. Ayrıca Roma

---

³⁸ Ezeli AZARKAN, *NUREMBERG'TEN LA HAYE' YE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ*, Beta Yayınevi, 2003, s. 91.

Statüsü'nün önsözünde uluslararası suç faillerini yargılamanın her devletin görevi olduğu, bu görevin uluslararası örf hukukunun da bir parçası olduğu belirtilmiştir.³⁹

Anılan suçlar insanlığa karşı suç olarak Roma Statüsü'nde ya da TCK'da kabul edildikten sonra, uygulamanın ulusal mahkemeler tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Zira ulusal mahkemeler suç takibinde ya da tanıkların mahkemeye getirilmesi gibi konularda daha etkilidir ve yaptırım gücü uluslararası mahkemelerden kuvvetlidir.

İnsanlığa karşı suç olarak nitelenmesini istediğimiz tüm bu suçlar, sadece suçun işlendiği ülkeyi ilgilendiren bir mesele değildir. Görüldüğü gibi tüm bu suçlar, uluslararası sözleşmelerde ve ulusal mevzuatımızda da yer alan hakları ihlal eden ve uluslararası hukuku ilgilendiren suçlardır.

Fiziki veya zihinsel sağlığa zarar verecek ya da ciddi acılara neden olabilecek tüm kasti insanlık dışı fiillerin de insanlığa karşı suç olarak öngörüldüğü bilinmektedir.⁴⁰ Günümüzde uluslararası hukuk, insanlığa karşı suçları oluşturan eylemlerin genel özelliklerinden birinin silahlı çatışma durumu olmasına rağmen mutlak silahlı çatışma gerektiğini göz önünde bulundurmamaktadır.⁴¹ Artık yeni savaşlar farklı yöntemlerle yapılmaktadır ve bu yöntemler arasında bahsi geçen tüm araçlar kullanılmaktadır. Üstelik bu araçlar önemli savaş kuralları kapsamında insanlık üzerinde sürdürülmektedir. Tüm savaş kurallarını tek bir maddede toplamak icap ederse formül şu olmaktadır: “*Savaş, hasmını yok etmek için değil, hasmının iradesini yok etmek için yapılır.*”⁴² Gerek bağımlılaştırarak köleleştirmek gerekse küresel imha / yok etme plan ve uygulamalarında yöntem, bireylerin ihtiyarını yok ederek köleleştirme ve imha etmektir.

İnsanlığa karşı suç fiilleriyle gerçekleştirilen saldırı, “yaygın” veya “sistemik” veya iki özelliğiyle bir eylem ya da bazı politika biçimleriyle bağlantılıdır. Politikanın mutlak bir şekilde merkezi yönetimin bir politikası olması gerekmez; bu politika, bir örgüt veya diğer özel grupların politikaları da olabilir. Bu politikanın koşulu, temelde (özelde) insanlığa karşı suç sayılmayacak rastlantısal veya tekil eylem durumlarının tekrarı olmasıdır. İnsanlığa karşı suçlar, insanlık vicdanını rencide eden ve uluslararası toplumun

---

³⁹ Olgun DEĞİRMENCİ, *Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu*, (T.C.K. m. 76)”, T.B.B.D., Mayıs – Haziran 2007, s. 106,107.

⁴⁰ Başak CENGİZ, *ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ VE ULUSLARARASI SUÇLAR*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s. 166.

⁴¹ AZARKAN, s. 97.

⁴² Tarih boyunca savaş kurallarını araştırıp 1832’de bilgimize sunan Alman Stratejisti Prusyalı General ve askeri yazar Carl Von CLAUSEWITZ’in *SAVAŞ ÜZERİNE* (May Yayınları İst. 1975) kitabı kayda değerdir. Kitabın pdf. si için Bkz: <https://www.muhammedbalci.com/kitaplika/71.pdf>

müdahalesini haklı kılan suçlardır. Çünkü bunlar tekil ve bireylerin rastlantı eseri olan eylemleri değil, tersine, sivillere yönelik bilinçli saldırılardır.⁴³ Ve bu suçlar suç kategorilerinin belirlenmesinde önemlidir. Nitekim bazı ülkeler, insanlığa karşı suç teşkil edebileceğini düşündükleri eylemleri yasaklamaktadır. İleriki tarihlerde bu suçların insanlığa karşı suçlar kategorisine dahil etmeleri kaçınılmazdır. Böylesi bir sonuç elbette ki insan hakları aktivistlerinin sağlık ve hukuk mücadelesi ile taçlandırılmış olacaktır.

Ayrıca tüm bahsi geçen suçlar birbiriyle ilişki halindedir ve birbirinin tetikleyicisidirler. Yargıtay içtihatlarında ve çoğu yerel mahkeme kararında şiddet eylemlerinin nedeni olarak uyuşturucu ve alkol, karara esas teşkil etmekte, işlenen diğer suçun tetikleyicisi konumuna gelmektedir.

İnsan haklarının, ulusal ve uluslararası belgelerde düzenlenme amaçlarına göre içlerinde daha temel bir gerçek barındırmaktadır. Haklar bazen pozitif hukuktan önce gelirler, bazen de hukuk düzeninin mantıki birer ürünüdür. Hukuk, sosyolojik kurullarla sürekli ilişki içinde olmalıdır.

İşte bu nedenlerle T.C. Anayasası'nın 41. maddesinde yer alan

“Devlet ailenin huzuru ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar”

hükmü ile, T.C. Anayasası'nın 58. maddesinin 2. fıkrasında yer alan

“Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.”

hükmü göz önüne alınmalı ve yukarıda bahsi geçen uyuşturucu imal ve satışı, fuhuş, alkol ve sigara üretimi ve satışı, kumar oynatılması gibi tüm bağımlılık oluşturan eylemler insanlığa karşı suçlar kategorisinde yer almalıdır.

Elbette insanlığa karşı suç kategorisine girmese bile bu fiiller, diğer suç grupları kategorisine girer ve cezalandırılır. Unutulmaması gereken, zikredilen bu suçların, insanlığa karşı suç kategorisine girerse zaman aşımının işlemeyeceği ve yaptırımının ağır olacağı hususudur. Bu yüzden, yaptırımı ve suç kategorileri bakımından teklif ettiğimiz ayırım önemlidir.

İşte tam da burada sağlık ve hukuk dilinin ortaklaşa hareket ederek bireyleri/insanlığı bağımlılaştırarak köleleştiren bağımlılık üreticilerinin eylemlerinin **insanlığa karşı suç**

---

⁴³ AZARKAN, s. 100.

oluşturacağı şeklinde bir tespit ve önerinin yasa koyucuya ulaştırılması ve bu yolda mücadele edilmesi olmalıdır. Bağımlılık üretmenin dolayısıyla bireylerin ihtiyarına engel olarak, bağımlılaştırarak köleleştirmenin, insanlığa karşı savaşmanın karşılığını, insanlığa karşı suç olarak yasalaştırmak hem sağlıkçıların hem de hukukçuların insanlığın geleceği açısından çok önemli bir çalışması olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti, İnsanlığa Karşı Suç İşlemiştir

“Kötülükleri ortadan kaldıramayabiliriz ancak iyilikleri çoğaltabiliriz.” Sezai Karakoç.

Her tür siyasi, sosyal, ticari ve hukuki atmosferin en yoğun seviyede yaşandığı, gündemin tüm alanlarda bazen günde iki kere bile değişebildiği, baş döndürücü hızla yaşamımızın etkilendiği bir toplumsallık içinde bulunuyoruz. Böylesi bir devinime herhalde başka bir toplumda rastlanamaz. Devininin bu yoğunluğu elbette ki, sivil toplumun sesi ve temsilcisi olan sivil toplum kuruluşlarını etkileyecek, toplumsal değişikliklere neden olabilecek gelişmeleri okuyabilmek ve çözümlenebilmek, hatta yönlendirebilmek için gerekli donanıma sahip olmaya sevk edecektir.

Burada çok önemli gördüğümüz bir gelişmeyi aktarmadan geçemeyeceğiz. Yeşilay Genel Başkanlığım döneminde ilk altı ay bağımlılık yapan madde üreticilerinin insanlığa karşı suç işlediğini seslendirirken, sesimizin bir aksisedasını beklemiştik. Nihayet akliselim, Sağlık Bakanı Sayın Recep AKDAĞ’ın sesiyle çıkageldi. 2011 yılında Ulusal Öğrenci Konseyi’nin ‘Dumansız Kampüs Projesi’nin tanıtım etkinliğinde, burada, TABİP-SEN’in bu Sempozyumunun yapıldığı İstanbul Cevahir Otel’de Kızılay ve Yeşilay Genel Başkanlarını plaketle onurlandırdıkları anda bini aşkın öğrenci topluluğuna karşı, o güne kadarki söylemimizi noktası virgülüne tekraren dillendirdi:

“Bu devlet yıllarca tekelinde tuttuğu sigara ve alkolü üreterek, satışını teşvik ederek, reklamını yaparak, özendirerek, gençlerimizi ve çocuklarımızı bağımlı hale getirerek; asker çağında içen içmeyen her askere mecburi bir kilo sigara vererek (almamak emre itaatsizliktir) İNSANLIĞA KARŞI SUÇ İŞLEMİŞTİR”⁴⁴

Gerek hukukçuların gerekse sağlıkçıların oluşturduğu sivil toplum kuruluşları ve sendikalar, bağımlılaştırarak köleleştirmenin karşısına sağlık ve hukuk dilini birlikte kullanarak mücadele etmeleri halinde istenilen sonuçların alınabileceğine, bağımlılıkların tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmamakla birlikte önemli ölçüde azaltılabileceğine inanmak gerekiyor.

---

⁴⁴ Sağlık Bakanı Recep Akdağ’ın konuşması için Bkz: 3. Uluslararası Tıp Öğrenci Kongresi, Sağlık Bakanı Recep Akdağ, <https://www.yenikadin.com/3-uluslararasi-tip-ogrenci-kongresi-3454864-haberi/>

Merhum Sezai Karakoç'u burada rahmetle anmadan geçemeyiz: “*Kötülükleri ortadan kaldıramayabiliriz ancak iyilikleri çoğaltabiliriz.*”

Bahsi geçen suçlar açıkça insan iradesine ipotek koymakla ve ihtiyarını ortadan kaldırmakla, yaşam hakkını ihlâl etmekle, köleliğe sebebiyet vermekle uluslararası suçlar kategorisine girdiğinden bu suçların failleri Uluslararası Ceza Mahkemesinde tüm dünya önünde yargılanabilmeli ve cezalandırılmalıdır. Dolayısıyla, her tür madde bağımlılığı üreticilerinin iç hukuk mevzuatımıza göre yargılanabilmesi, yargılamaya yönelik düzenlemelerin yapılması zorunluluğu gelip çatmıştır. İç hukukta yapılacak düzenlemeler, bizi uluslararası düzeyde konuya ilişkin duyarlılığımızı ve etkilememizi hareketlendirecektir. Hiçbir surette bu zorunluluk ertelenmemelidir.⁴⁵

Düşünür, Yazar Atasoy Müftüoğlu'nun şu sözleri ile konuyu tamamlayabiliriz; “Direnerek; ilahî, insani değerleri, anlamları çoğaltabiliriz. Köleşerek çoğaltabileceğimiz hiçbir şey yoktur. Köleşmek tüm bilgeliklere, insanlık onuruna ve ahlâkiliğe vedâ etmek demektir.”⁴⁶

Her türlü bağımlılıktan uzak yaşamak, özgürleşmek için mücadele etmek sadece bireylerin ve sivil toplum örgütlerinin görevi değildir. Bu sorumluluk akıl, irade ve ihtiyar sahibi olarak yaratılmış olan tüm insanlığın, STK'ların, cemaatlerin ve devletlerin omuzlarındadır.

ŞİDDET

Tanım ve Şekil/Çeşit/leri

Bu Tebliğde maksadımız, Sağlık – hukuk ilişkisinde sağlık dilinin yanı sıra hukuk dilinin de kullanılmasının gerekliliği olup, çok farklı alanlarda (kadına ve çocuğa karşı, siyasal içerikli, toplumsal şiddet vb) var olan şiddetin bilimsel tanımları üzerinde durmayacağız. Ancak, şiddeti yine de basit şekilde ifade etmek gerekirse; yakıp-yıkma, yok etme, saldırganlık, kaba kuvvet, bireye veya topluma zarar verme eylemi; delici, yaralayıcı, tahrik ve hedef gösterici, birçok ilişki ve etkileşimde aşırılık diyebiliriz.

Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'nda ‘şiddet’, “*Gücün ya da fiziksel kuvvetin; tehdit yoluyla ya da gerçekte, fiziksel zarar, ölüm, psikolojik zarar, gelişme engeli ya da yoksunluğa (ihtimalde ya da gerçekte) neden olacak şekilde; kendine, bir başkasına ya da bir grup veya bir topluma karşı niyetli biçimde kullanılması*” olarak tanımlanıyor.⁴⁷

⁴⁵ Arzu BESİRİ, “*İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerine Bir Araştırma*”, Yeşilay Dergisi, Yıl. 86, Sayı. 925

⁴⁶ Atasoy Müftüoğlu Sözleri, <https://mukemmelsozler.blogspot.com/2014/12/atasoy-muftuoglu-sozleri.html>

⁴⁷ Oğuz POLAT, *ŞİDDET*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/274326>

Anlaşıldığı kadarıyla şiddet sadece fiziksel değil; sosyal, ekonomik, psikolojik ve istismar konumuyla da değerlendirilir. Aynı şekilde değişik yaşam alanlarında da kendini gösterebildiğinden iş yerinde şiddet, hekime şiddet, kadına ve çocuğa karşı şiddet gibi türlerini görebiliriz. Burada bir hususu açıklığa kavuşturmakta yarar vardır: Şiddet ile saldırganlık genelde karıştırılabilen kavram ve olgulardır. Şiddet, saldırganlığın da ötesinde onun, nefret, husumet gibi duygu ve etkinlik kazandığı biçimi veya çeşit ve derecesidir.⁴⁸ Şiddet aynı zamanda bir "toplum sağlığı sorunu"dur ve bir "hak ve özgürlük ihlali" olarak da ele alınmalıdır.⁴⁹

Buraya kadar ifade etmeye çalıştığımız genel olarak *bireysel veya özel şiddettir*.

Bireysel / Özel Şiddet

Özel/Bireysel şiddet içerikli davranışlar⁵⁰

- Öfke patlamaları
- Vurmak, tekmelemek, itmek
- Yaralamak, yaralamaya çalışmak, kavga etmek
- Başkaları ile ilgili tehditler savurmak
- Hayvanlara yönelik acımasız davranışlar
- Yangın çıkarmaya teşebbüs etmek
- Eşyalara bilerek zarar vermek

Bireysel/Özel Şiddet Türleri

Fiziksel Şiddet: Tokat atarak, çimdikleyerek, elle, kemerle, sopayla dövmenin sonunda bedenine cezaya uğraması anlamına gelir. Bilerek verilen bir ceza olduğu gibi, bir yetişkin ya da yaşça büyük olan bir çocuk tarafından düşünmeden aniden verilen bir tepki olabilir.

Duygusal Şiddet: Reddetme, aşağılama, yoksun bırakma, yıldırma, umursamama, davranış bozuklukları sergilemesine göz yumma.

---

⁴⁸ Necmettin ÖZERKEMEN - Haydar GÖLBAŞI; *Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet*, <http://sbard.org/pdf/sbard/015/3%20Necmettin%20%C3%96zerkmen-Haydar%20G%C3%B6lba%C5%9F%C4%B1%2023-37.pdf>

⁴⁹ Serap ALPTEKİN, *Şiddet Nedir?* <http://www.dokudanismanlik.com/makaleler-siddet-nedir.php>

⁵⁰ *Şiddet Nedir? Şiddetin Türleri Nelerdir*, <http://www.mumsema.org/misafir-sorulari/139749-siddet-nedir-siddetin-turleri-nelerdir.html>

Sözel Şiddet: Laf atma, aşağılama, söylenti yayma, saldırgan ifadeler kullanma, tehdit etme, ad takma, eşya ve giysilerle alay etme,

Cinsel Şiddet: Çocuğun, bir erişkininin cinsel gereksinim ya da isteklerinin doyumunu için cinsel nesne olarak kullanılması ya da kullanılmasına göz yumulmasıdır.

Ekonomik Şiddet: Evsizlik, işsizlik, ekonomik yönden mahrum bırakma

Kolektif Şiddet

Chesnais'a göre "*Kolektif şiddetin üç birimi vardır; İlki, vatandaşların iktidara karşı şiddetidir. Bunlar: terör, grevler ve ihtilallerdir. İkincisi, iktidarın vatandaşlara karşı şiddetidir. Bu ise; devlet terörü ve endüstriyel şiddet olarak tanımlanır. Sonuncusu ise şiddetin en yaygın biçimini ifade eden savaştır.*"⁵¹ Bu ifade bile, şiddet ve terörün yaygın halinin savaş olduğunu, dolayısıyla şiddet ve terör sözkonusu olduğunda *savaş kurallarının* gündeme geleceğini anlatmaktadır.

Dikkat edildiğinde, şiddet tek başına bir unsur olarak değil, ekonomik, politik, hukuk, kültürel vb. yönlerden beslenerek oluşur/maktadır. Hiçbir şekilde tesadüfî veya insanın fitratına bağlı olarak da değil, güçlülerin dünyada '*kendilerinin lehine*', '*ötekilerin aleyhine*' kazanımları olarak hayata geçirilmektedir. Bu yönüyle şiddeti, soyut bir kavram/olgu olarak değil, somut, azmettiricisi ve faili belirli bir duruş, tavır, eylem olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Şiddetin Bileşenleri/Dayanakları/Unsurları

Şiddetin hiçbir mazereti/gerekçesi/haklılığı olamaz!

Hekimlerimiz, sesi en fazla çıkanın, en çok tehdit savuranın, yüksek mevkilerde tanıdığı olanın sağlık hakkına erişimde en çok kendinin hakkı olduğunu düşündüğü, iddia ettiği ve özendirildiği bir ortamda herkes için eşit sağlık hizmeti sunmaya çalışıyor. Öyle bir ortam ve süreç işlenmektedir ki vatandaş çevresinde ve ülkede gelişen her türlü şiddet olaylarından etkilenmektedir. Üstelik eğitim sisteminde şiddet hakkında yeterli eğitim de verilmemektedir. Verildiği farz edilse bile mevcut politik dil şiddet üzerine kuruludur. Buna bir de politik istikrarsızlığı ilave edince şiddetin bileşenleri çoğalmaktadır. Politik istikrarsızlık ve yolsuzluk arasında uzun dönemli ilişki tespit edilmiştir. "Nedensellik analizi bulguları politik istikrarsızlığın, yolsuzluğun nedeni olduğunu göstermiştir. Sabit etkili model tahmin sonuçlarına göre politik istikrarsızlıkta meydana gelecek artışlar yolsuzlukta artış meydana getirmektedir. Dolayısıyla, 1995-

---

⁵¹ Necmettin ÖZERKMEN - Haydar GÖLBAŞI, a.g.m

2013 döneminde ele alınan 173 ülkede politik istikrarsızlıktaki artışın yolsuzluğu arttırdığı sonucuna varılmıştır.”⁵²

Öyle ki Millet'in temsilcilerinden oluşan TBMM'de politikacıların arasındaki iletişim, logar/kanalizasyon edebiyatının üzerine çıkamamıştır. Bir de buna şiddetin en önemli unsuru olan bağımlılıklar eklendiğinde şiddete götüren yolların açık olduğu inkâr edilemez durumdadır. Bunda, geçmişteki yargı mevzuat ve uygulamalarında madde kullanıcılarının haksız fiil uygulamalarında bağımlılığın (sarhoşluğun) hafifletici unsur olarak yorumlanıp değerlendirildiği ve uygulandığı gerçeği bugünleri hazırlamıştır, desek abartı yapmış olmayız.

Literatürde ve kullanımda, hasta/hasta yakınları - hekim ilişkisinde şiddete ilişkin tanımlanan risk faktörlerine yer verilmiyor. Çocuklukta kötü muameleyle maruz kalma, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, psikiyatrik bozukluklar, kumar, ülkede ve dünyada yolsuzluklar ve yoksulluklar gibi şiddeti önemli oranda artırdığı bilimsel olarak tespit edilen risk faktörlerine değinilmiyor. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre şiddeti uygulayan için 25, kurbanlar için 27 risk faktörü tanımlanmıştır. Alkol kötüye kullanımı veya bağımlılığında hiç tanı almayanlara oranla saldırganlık yaygınlığının 12 kat, madde bağımlılığında ise 16 kat daha fazla olduğu, erkeğin kadına fiziksel şiddet uygulamasının alkol alındığı günlerde 8 kat daha fazla olduğu vb. alkol-şiddet ilişkisine dair pek çok bulgu mevcuttur. Yapılan pek çok çalışmada şiddeti artıran olaylar arasında ekonomik yetersizlik ilk üç sırada yer almaktadır.⁵³ Şiddeti ele alan araştırmalar değerlendirildiğinde, şiddetin sadece anlık bir depresyon hali veya önceden planlanmış bir eylem olduğuna dair bilimsel veriye rastlanmamaktadır. Aksine veriler, şiddetin bileşenleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu durumda sağlık – hukuk, hekim – hasta ilişkisinde şiddetin bileşenleri üzerine çalışmalar yapıp, sonuçları değerlendirilmeli, bileşenler üzerinde eğitim ve iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır.

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 2018 yılında 42.754 kişinin katılımıyla yapılan araştırmada; Türkiye'de alkol kullanım oranı erkeklerde %34, kadınlarda ise %10,7 olarak tespit edilmiştir. Hayatında en az bir kere alkollü içecek kullananların oranı %22,1 olarak belirlenmiştir. 2010-2016 yıllarında 15 yaş ve üzeri nüfus üzerinde yürütülen “Ulusal Sağlık Araştırmaları” verisine göre 7 milyondan fazla kişinin alkollü içecek kullandığı tespit edilmiştir.⁵⁴

⁵² Gökhan ERKAL, Merter AKINCI, Ömer YILMAZ, *Politik İstikrarsızlık ve Yolsuzluk İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/560701>

⁵³ ASAM, *Şiddetin Bileşenleri Yok Sayılıyor*. <https://www.akdenizmanset.com.tr/asam-siddetin-onemli-bilesenleri-yok-sayiliyor/180654/>

⁵⁴ *Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Daire Başkanlığı Türkiye Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Raporu*, <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Duyurular/T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE%20GENEL%20N%C3%9CFUSTA%20T%C3%9CT%3>

Şiddetin bileşeni sadece bağımlılıklar ve politik istikrarsızlık değil, başkaca bileşenleri de vardır. Şiddetin ilk bileşeni bağımlılıklar olmakla birlikte diğerlerinden en önemlileri ülkede ve dünyadaki yoksulluklar ve yolsuzluklar olmaktadır. Yukarıda genel olarak da sağlık – hukuk ilişkisini, aşağıda özel olarak hekime şiddet konusunu değerlendirirken, yoksulluk ve yolsuzlukların insanlar üzerindeki etkilerini ve şiddete yönelmedeki etkilerini de görmezden gelmemek gerekir.

“Yoksulluk, her gün onu yaşayan için, bölünemeyen bir bütündür. Yoksulluk deyimi sadece bir gelir azlığı, temel hizmetlerden mahrum olma değildir. Aynı zamanda, alt sosyal statülü mahallelerde yaşama, kent mekânında marjinalleşme, sağlıksız çevre koşullarında yaşamını sürdürme, adalet, eğitim ve sağlık hizmetlerinden daha az yararlanabilme, şiddete daha açık olma, yeterli güvenliğe sahip olmamaktır. Bu bütünlük hem mekânsal düzeyde hem de bireysel düzeyde yoksulluğun sürekli olarak yeniden üretilmesinin koşullarını yaratmaktadır”⁵⁵

Yoksulluk da şiddetin bileşenlerinden sayılmaktadır. Yolsuzluğun birçok çeşidi bulunuyor. Rüşvet, zimmet, kara para aklama, haraç, rant kollama, kayırmacılık gibi bilinen türlerinin yanında lobicilik, oy ticareti, politik faaliyetlerde harcanan para kaynağının gizlenmesi, gönül yapma (suvasyon) gibi az bilinen türleri de mevcuttur. Yolsuzluk olgusunu sebepler üzerinden iç ve dış sebepler olarak ele almak gerekir. İç sebepler, sistemin yanlış temeller üzerinde kurulmuş olmasından ya da sistemden kaynaklanan ve bu yüzden bizzat sistemin kendisinde değişiklik yapılmadan önüne geçilemeyecek sebeplerdir. Dış sebepler ise zaten yanlış temeller üzerine oturtulmuş olan sistemin doğal bir sonucu olarak kendiliğinden ve kaçınılmaz olarak ortaya çıkan sebepler olarak tanımlanabilir. Böylece dış sebepler de iç (asıl) sebeplerin sonuçları haline geliyor. Dış sebeplerden bazıları; gelir dağılımındaki adaletsizlik, kamuda liyakat sisteminin olmaması, sivil toplum kuruluşlarının görevlerini yerine getirmemesi olarak sıralanabilir. Asıl (iç) sebeplerden bazıları ise kanunların toplum tarafından özümsemeden, adeta dayatılarak çıkarılması, siyasi partilerdeki lider oligarşisi ve yolsuzluğun toplum tarafından kanıksanmasıdır.⁵⁶

Özellikle ülkede yaşanan yolsuzluklar ve yoksulluklar insanlarda bir *gelecek endişesi* yaratır. Son yıllarda dünyada ve ülkemizde yaşanan pandemi ve sonrası ağır geçim koşullarının vatandaşlar üzerine bir kâbus gibi çöktüğünü gözlemleyebiliyoruz. Gelecek endişesi insanları gelecekle ilgili belirsizliğe ve umutsuzluğa sevk etmektedir. Gelecek endişesi yaşayan insanlar her an tayakkuz hali psikolojisinde olup, bir anda parlayabilmekte ve şiddete meyilli

---

%9 CN%20ALKOL%20VE%20MADDE%20KULLANIMINA%20Y%C3%96NEL%C4%B0K%20TUTUM%20VE%20DAVRANI%C5%9E%20ARA%C5%9ETIRMASI.pdf

⁵⁵ Nasır NİRAY, *Yoksulluk ve Şiddet Geriliminde İnsan Hakları*, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/945593>

⁵⁶ Furkan ARAL, *Yolsuzluk Raporu*, <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/1750.pdf>

olabilmektedir. Dolayısıyla sağlık – hukuk, hekim – hasta ve yakınları ilişkisinde şiddet unsurunu değerlendirirken şiddetin bileşenleri üzerinde toplumun tüm fertleri ve sendikalar, dernekler, vakıflar gibi tüm sivil toplum unsurlarının sorumluluk alması, idareye öneriler sunma ve çözüme dönük bilgilendirme ve eğitim faaliyetlerini aksatmamaları gerekiyor.

Hekime Şiddet Konusuna Bakış

Şiddet konusunda hiçbir düzenleme yeterli görülmemeli. Hukuk kimin için üretilir? Bireyler için. Devlet en iyi kanunları yaptığında bile bunlara uyacak olan kim? Hekimler, sağlıkçılar, sağlık hizmeti alanlar ve yakınları. Peki hekimler ve sağlıkçılar hukukun ne kadar bilincinde? Hukuk fakültelerinde bile hak, adalet, özgürlük, meşruiyet kavramları yeteri kadar anlatılmadığına göre tıp fakültelerinde ve sağlık meslek liselerinde hukuka dair anlatılanları düşünemiyoruz bile. Haydi diyelim ki hekimler eğitilmiş, peki hastalar? Şiddetle ilgili hiçbir eğitimi olmayan biri, o yasaya nasıl uyacak? Uyamayacak. Hasta haklarını bilmiyor veya biliyor fakat sistemin sıkıntılarından dolayı ulaşamıyor. Elinde tek bir seçenek kaldığını düşünüyor, şiddet.

Bir ülkede hukuk kılcal damarlara kadar gitmemişse en iyi yasaları yapsanız dahi sonuç alamazsınız. Bizde hukuk vatandaşa sadece yaptırım olarak gidiyor. Hekimlerimiz de haklarını çok yakın tarihlerde öğrenebildi. 2008’de Hasta Hakları Aktivistleri Derneği’ni kurduğumuzda İstanbul’da İl Sağlık Müdürlüğünde sağlık çalışanlarına Hasta Hakları seminerleri veriyorduk. İl Sağlık Müdürü merhum arkadaşım Dr. Mehmet Bakar seminer sonrasında hekimlerin haklarına dair de bir çalışma yapabilir misiniz, diye sormuştu. Kendisine, “az yiyin de bir dernek kurun, size de yardımcı olalım” diye takılmıştım. Merhum hekim arkadaşımız da hemen Hekim Hakları Derneği’ni kurmuş, hekim haklarını meslektaşlarına anlatabilmenin yolunu bulmuştu. Bir başka ifade ile, hasta ve hekim hakları ülkemizde çok yenidir.

Devlet bağımlılıklarla sadece polisiye tedbirlerle mücadele ediyor. Vatandaşa bu bağımlılıkların kişinin ihtiyarını, aklını aldığını; şiddete neden olduğunu anlatmıyor. Böyle bir eğitim yok. Kişi gidiyor sağlık çalışanlarına saldırıyor. Sadece sağlıkçılara saldırmıyor, her yerde aynı şiddeti uygulayabiliyor. Hususen hekime-sağlık çalışanlarına yönelmiş bir şiddet yok, hekime-sağlıkçıya da yönelmiş bir şiddet var. Evinde de karısına veya kocasına, çocuğuna, komşusuna, trafikte diğer sürücülere şiddet uyguluyor. Yani hekime-sağlık çalışanlarına da yönelmiş ve herkese yönelebilecek bir şiddetten bahsediyoruz. Eğer devlet vatandaşa şiddetin her türüne karşı mücadele mantığını ulaştırırsa hekime-sağlık çalışanlarına şiddet de azalacaktır. Yoksa bunu hiçbir kanunla önleyemezsiniz. Kısmen belki ama mutlaka birileri çıkacak şiddet uygulayacaktır.

Hekime – sağlık çalışanlarına şiddet konusunda önemli gördüğüm bir başka husus da tıpta uzmanlık sınavında (TUS) hastaya dokunmayıp, hastadan uzak olan branşların puanları artarken; beyin cerrahisi, kalp- damar cerrahisi, genel cerrahi gibi branşlar ile dahiliye ve ocuk hastalıkları gibi branşların puanlarının düşmesidir. Hekim Hakları Platformu Başkanı Adem Akçakaya'nın (Prof. Dr.) da dikkat çektiği gibi, hekimi sisteme kstren, değersizleştiren bir sağlık sisteminin ayakta kalması mümkün değildir.⁵⁷ Hekim ve sağlık çalışanının güvensiz bir ortamda görev yapmasından en çok hastalar mağdur oluyor.

Sağlıkta şiddet Mayıs 2022'de Beyaz Reform'da Türk Ceza Kanununun “Katalog Suçlar” kapsamına alınmıştı ancak bunun ne anlama geldiğini kaç kişi biliyor?⁵⁸ Aynı zamanda sahada acil servislerinin hastanenin girişinde x ray kullanımı, hastane güvenliklerinin silahsız ve eğitimsiz olması, ambulans hizmetlerinin gerekli gereksiz herkese ücretsiz olması hatta taksi niyetiyle kullanılması, herkesin en ufak şikyette acil servise başvurması ve bunun ücretsiz olması (erişilebilirlik arttıka daha önemli hastaya erişim zorlaşıyor.), Sabim'in doktoru tehdit etme hatına dönmesi, eczanelerdeki ilaç eksiiğinin bile doktora mal edilmesi gibi nedenler sağlıkta şiddetin nedenleri arasında sayılabilir. Özellikle acil servisler üzerine daha fazla gidilmesi gerek. Çünkü her başvuran hasta kabul edildiğinde hasta kendini acil sanıyor böyle bir özgüvenle geliyor. Ortam kalabalıklaşıyor kargaşa oluşuyor şiddet ortamı sağlanıyor. Ayrıca hekimlerin özellikle siyasiler tarafından dışlanmaları, beyin gnn bazı haklı nedenle yurt dışına taşınmasına ‘giderlerse gitsinler’ denilerek hekimlerin dışlanması, halkın nazarında kmsenmelerine, şiddet yanlılarını cesaretlendirmeye neden olmuş olabilir. Bir sokak röportajında vatandaşın birinin gelinen noktayı anlatırken ‘artık doktoru bile dvebiliyoruz’ diyerek övgüyle bahsetmesi bu tespitlerimizi doğrular nitelikte görünüyor.

SONUÇ YERİNE- ÖNERİLER

O halde bir an önce harekete geçilmelidir. Sağlıkta şiddet, sağlık hakkına erişimin engelleyicisidir. Bunu hasta ve yakınlarına, her vatandaşa anlatmalı, şiddet uyguladığında hasta ve yakınlarının haklarına ulaşmakta zorluk çekeceği, sanal dünyadan her gördüğü, okuduğu sağlık gelişmelerinin kendisi için yapılmasını hak olarak talep edemeyecekleri belletilmelidir. şiddeti

---

⁵⁷ Prof. Dr. Adem Akçakaya'nın açıklamaları için Bkz: <https://www.haberturk.com/hekime-siddeti-onlemek-icin-formulu-verdi-3083181>

⁵⁸ Katalog suçlar 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun (CMK) 100/3 maddesinde bazı koruma tedbirlerinin uygulanabileceği sınırlı sayıdaki suç listelerine denir. Özellikle tutuklama nedenleri için katalog suçlar büyük önem taşır. Bu suçlardan birisinin işlenmesi halinde şüpheli veya sanık için tutuklama nedenlerinin varlığı kabul edilir.

normalleştirmek sağlıkla bağdaşmaz. Sağlıkta her türlü organizasyonu ve yönetim becerisini sergilemek yükümlülüğü olan Sağlık Bakanlığı, sağlıkta şiddetle mücadele etmek için bir an önce harekete geçmelidir.

Sağlık Bakanlığı'nın sağlıkta şiddet olaylarına müdahalede yaşanan eksikliklerin giderilmesini sağlamak için;

- Genel anlamda insanlığa yönelik tehditler, şiddetin bileşenleri – bağımlılıklar, yoksulluk ve yolsuzluklarla mücadele – konusunda kamu ve sivil kuruluşlar ortaklığında eğitimler verilmesi, projelerin hayata geçirilmesi.
- Hasta Hakları Dernekleri ile de koordinasyona gidilerek, şiddet ve bağımlılıklar konusunda ortak çalışmalar, eğitimler yapılması, projeler gerçekleştirilmesi.
- Etkin ve hızlı çalışacak bir güvenlik sistemini oluşturması.
- Hastanede bir personelin sadece beyaz kod ile görevlendirilmesi (Esenyurt İlçe Sağlık Kurulu uygulaması).
- Şiddet olaylarını özendirici, teşvik edici etmenlerle mücadele edilmesi.
- Sağlıkta şiddete karşı caydırıcı yasal düzenlemeler yapılması.
- Orta Öğretim ve Yüksek Öğretim kurumlarında Sağlık Okur yazarlığı Dersi konulması.
- Şiddet uygulayan hasta veya yakınlarının belirli bir süre en yakın Aile Hekimliklerine yönlendirilmesi ve randevu sistemine ulaşmalarının belirli bir süre engellenmesi.
- Diğer ilgili bakanlıklarla koordinasyona gidilmesi.⁵⁹
- Hastanelere ve özellikle acil servise girişlerde X-ray cihazı konulması ve bıçak, silah vb. aletlerin sokulmasına izin verilmemesi.
- Yeşil alan muayenesinde idari karar ile intravenöz serum tedavisinin yasaklanması, bu sayede aciliyeti ve endikasyonu olmayan hastaların gereksiz yere devletin kaynaklarını israf etmemesi ve tedavi görülen yeri işgal ederek acil hastalara yer kalmamasının önlenmesi. (Sahada hekim, hastaya serum veremeyeceğini, endikasyon olmadığını söylediğinde hastanın karşı çıkarak zorla talep etmesi, şiddet uygulaması gibi durumlarda arkasında duracak bir makamın olmaması nedeniyle, ilgili hekim en azından idari bakanlık kararı bu şekilde diyerek kendini savunabilmeli)

---

⁵⁹ 2010'da Yeşilay olarak bağımlılıklarla mücadele için bakanlıklar arasında bir Koordinasyon kurulması teklimiz olmuştu. Geçen 13 yıl içinde haberlerde böyle bir koordinasyon kurulduğuna dair açıklamaları gördüğümüzde de icraata ilişkin bir emare göremediğimizi söyleyebilirim. M. BALCI

- Yurtdışında pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi hastaların triyajda öncelik sırasına göre alınması, ayrıca aciliyeti olmayan acil servisi poliklinik hizmeti gibi kullanmaya çalışanların bekletilerek önceliğin acil hastalara verilmesi. Kısaca yeşil alanının yani acil servisin aile hekimliği gibi kullanılan bölümünün kapatılması veya bu hastalardan muayene ücreti alınması.
- Ambulans hizmetlerinde hastayı kabul eden hekim ve getiren paramedik veya doktorun hastanın aciliyetini sarı veya yeşil şeklinde onaylaması. Bir adet yeşil onaylama varlığında ambulans hizmetini gereksiz yere kullanan hastaya hatırı sayılır bir ödeme çıkarılması. (2’li oylama sistemine çağrı merkezinde görüşülen personel oyu da eklenebilir. 2’li veya 3’lü sistemin amacı sahada hastayı kabul eden acil hekime cebren ve baskı ile sarı alan onaylaması yaptırmanın bir işe yaramamasıdır.)
- 112 ekiplerindeki doktor sayısının artırılması, burada çalışan doktorlara da teşvik ödemesinin verilmesi. Bunun sayesinde 112’yi gereksiz çağırın vatandaşların doktor tarafından görülerek reçetesinin orada yazılması, enjeksiyonun yapılması ve hastaneye gitme gereği olmayan hastanın işlemlerinin orada halledilmesi dolayısıyla acil servisle rin yükünün azaltılması. (Yukarıdaki maddedeki sarı ve yeşil onaylama sistemi kullanılarak.)
- Hastane güvenliklerinin silahlandırılması, banka güvenlikleri gibi eğitim ve yetkisinin artırılması, kendisini dahi koruyamayacak ve olaylara ancak izleyici olarak yaklaşan kifayetsiz güvenliklerin acil servisten ziyade daha sakin yerlerde görevlendirilmesi.
- SABİM doktoru tehdit hattının kapatılması.
- CİMER üzerinden hekime gelen tehditlere karşı devletin hekimin dahi haberi veya isteği olmaksızın kamu davası açabilmesi.
- Yukarıda nikah konusunda yaptığımız şiddet ve bağımlılıklarla mücadele kapsamında “Zorunlu-Sertifikalı Eğitimlerin Projelendirilmesi ve Uygulanması” önerimizin hayata geçirilmesi,

gereklidir.

Önerilerimiz ve başkaca belirlenecek öneriler hayata geçirildiğinde evliliklerin sıhhati ve devamı, bağımlılıkların azalacağı, sağlık – hukuk ilişkisinin daha sağlıklı kurulacağı kadar, hekime-sağlıkçılara şiddet eylemlerinin de azalacağına inancımız tamdır.

KAYNAKÇA

- Adalet Canlı AKBAŞ, *Bağımlılıklar Kapsamında Yaşam Hakkının Dokunulmazlığı*, başlıklı makalesinden yararlanılmıştır. <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/187.pdf>
- Ahmet DAĞ, *TRANSHÜMANİZM İNSANIN VE DÜNYANIN DÖNÜŞÜMÜ*, Elis Yayınları, Ankara 2020, 2. Baskı.
- Ahmet DAĞ, *İnsansız Dünya TRANSHÜMANİZM*, Ketebe Yayınları, İst: 2020, 2. Baskı
- Ahmet ÖNKOL, *Transhümanizm Nedir? | Transhümanist Felsefe*, <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/transhumanizm/1232.pdf>
- Arzu BESİRİ'nin *İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerine Bir Araştırma* başlıklı yazısından yararlanılmıştır. <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/186.pdf>
- Arzu BESİRİ, “*İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerine Bir Araştırma*”, Yeşilay Dergisi, Yıl. 86, Sayı. 925
- Başak CENGİZ, *ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ VE ULUSLARARASI SUÇLAR*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003
- Carl Von CLAUSEWITZ, *SAVAŞ ÜZERİNE* (May Yayınları İst. 1975) kitabı kayda değerdir. Kitabın pdf. si için Bkz: <https://www.muharrembalci.com/kitaplika/71.pdf>
- Ersoy Özmen ALKAN, *Tehdit Algısının Toplumsal Değişmeye Etkisi (Doktora Tezi)*, <http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11616/18240/Tez%20Dosyas%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ezeli AZARKAN, *NUREMBERG'TEN LA HAYE' YE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ*, Beta Yayınevi, 2003
- Faruk TURHAN, “*Yeni Türk Ceza Kanunu'na göre Uluslararası Suçların Cezalandırılması*”, www.ceza-bb.adalet.gov.tr
- Furkan ARAL, *Yolsuzluk Raporu*, <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/1750.pdf>
- Gökhan ERKAL, Merter AKINCI, Ömer YILMAZ, *Politik İstikrarsızlık ve Yolsuzluk İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/560701>
- Hakan COŞKUNOL, *Madde Bağımlılığına Genel Bakış*, <https://fayllar.org/bagmlk-bir-nesneye-kisiye-ya-da-bir-varlga-duyulan-onlenemez.html>

- Haluk TANRIVERDİ, Orhan AKOVA, Banu ÇEVİK, *Tıp Etiği Açısından Hekim Hakları*, https://www.researchgate.net/publication/322918588_Tip_Etigi_Acisindan_Hekim_Haklari-_Physician%27s_Rights_In_Terms_Of_Medical_Ethics
- Mine TUNCAY, *Sivil Toplum Siyaseti Denetliyor*. Rapor. <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/raporlar/349.pdf>
- Muharrem BALCI, *Toplum Sağlığı İçin Bireysel Özgürlüklerin Kısıtlanması, Hukukun Sınırları*, <https://www.muhamrembalci.com/yayinlar/tebligler/301.pdf>
- Muharrem BALCI, İSTANBUL SÖZLEŞMESİNDEN İNSANI VE AİLEYİ KORUMAK, Pınar Yayınevi, İst: 2020.
- Muharrem BALCI, TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADEM'E CEVAPLAR, Yüzleşme Yayınları, İst: 2020.
- Muharrem BALCI, “İstanbul Sözleşmesi Bağlamında: ‘Bir İfsad Projesi’ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/tce/1048.pdf>
- Mücahit GÜLTEKİN, *Son Ütopya: Posthümanizm*, <https://muhamrembalci.com/hukukdunyasi/transhumanizm/1969.pdf>
- Nasır NİRAY, *Yoksulluk ve Şiddet Geriliminde İnsan Hakları*, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/945593>
- Necmettin ÖZERKMEN - Haydar GÖLBAŞI; *Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet*, <http://sbard.org/pdf/sbard/015/3%20Necmettin%20C3%96zerkmen-Haydar%20G%C3%B6lba%C5%9F%C4%B1%2023-37.pdf>
- Nevzat TARHAN – Serdar NURMEDOV, *BAĞIMLILIK*, Timaş Yay. İst. 2011
- Oğuz POLAT, *ŞİDDET*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/274326>
- Olgun DEĞİRMENCİ, *Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu*, (T.C.K. m. 76)”, T.B.B.D., Mayıs – Haziran 2007
- Recep ŞENTÜRK, *İslam Ademiyettedir. İnsan Haklarına Fikhî Yaklaşımlar*, <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/insanhaklari/248.pdf>
- Serap ALPTEKİN, *Şiddet Nedir?* <http://www.dokudanismanlik.com/makaleler-siddet-nedir.php>
- Vecdi ARAL, *HUKUK FELSEFESİNİN TEMEL SORUNLARI*, İst: 1992. Filiz Yay.
- Yalın ALPAY, *Posthumanizmin Soykütüğü ve Gelecek Projeksiyonu (I)* <https://www.politikyol.com/posthumanizmin-soykutugu-ve-gelecek-projeksiyonu-i/>
- Yavuz ŞAHİN, *Metaverse Nedir?* <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/metaverse/1521.pdf>

Yusuf KAPLAN *Metaverse: İnsanın Paralel Evren’de ve Paralel Ben’le Özgürlüğünü Yitirmesi*, <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/metaverse/1510.pdf>

İnternet Kaynakları

ASAM, *Şiddetin Bileşenleri Yok Sayılıyor*. <https://www.akdenizmanset.com.tr/asam-siddetin-onemli-bilesenleri-yok-sayiliyor/180654/>

3. Uluslararası Tıp Öğrenci Kongresi, <https://www.yenikadin.com/3-uluslararasi-tip-ogrenci-kongresi-3454864-haberi/>

Adem Akçakaya <https://www.haberturk.com/hekime-siddeti-onlemek-icin-formulu-verdi-3083181>

Atasoy Müftüoğlu Sözleri, <https://mukemmelsozler.blogspot.com/2014/12/atasoy-muftuoglu-sozleri.html>

Bağımlılık ve Türleri, <https://saglik.ihya.com/biyoloji-ve-saglik/bagimlilik-ve-turleri.html>

Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Daire Başkanlığı Türkiye Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Raporu, <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Duyurular/T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE%20GENEL%20N%C3%9CFUSTA%20T%C3%9CCT%3%9CN%20ALKOL%20VE%20MADDE%20KULLANIMINA%20Y%C3%96NEL%C4%B0K%20TUTUM%20VE%20DAVRANI%C5%9E%20ARA%C5%9ETIRMASI.pdf>

Eşcinsellerin Ebeveynliğine Türkiye’den Şerh, <https://kaosgl.org/haber/kavaf-escinseller-evlenmiyor-evlat-da-edinemezler>

Şiddet Nedir? Şiddetin Türleri Nelerdir, <http://www.mumsema.org/misafir-sorulari/139749-siddet-nedir-siddetin-turleri-nelerdir.html>